

בס"ד

מאמר מערכת

ארץ חח"ם

"אמר רבי אלעזר כל הדר בארץ ישראלי שרוי بلا עון,
שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון".
כתבות קיा, א.

יש להתבונן במאמר זה, דבפשוטו ממשעיו שרוי ללא עון משום זכונות ישיבתו
בארץ ישראל מכפרת. וכן איתא בספרי [דברים פסקא שלג] "היה רבי מאיר
אומר כל היושב בארץ ישראל ארץ ישראל מכפרת עליו, שנאמר העם היושב בה
נשוא עון".

ולפי זה היה ראוי שלא היו יסורים כלל ליוושבי ארץ ישראל, שהרי כל העוננות
מתכפרות בזכות ישיבת הארץ. והרי רואים שאינו כן, ומפני חטאינו גلينו
מארצינו ונחרב במקדש הראשון והשני בעוננותינו, ולא הועילה זכות ישיבת
ארץ ישראל?!

וכבר עמד בזה הפני יהושע בכתבונות שם. ואלו דבריו:

"כל הדר בארץ ישראלי שרוי بلا עון כי". נראה דהיינו דזוקא למי שדר
בה לשם מצות ישיבת ארץ ישראל, שהוא מקום קדשה וכדי שתגן
עליו זכות ארץ ישראל שלא יבא לידי חטא, אז אף אם לפעמים חטא
בא לידי או אפילו עון שהוא מזיד ע"י שתקף עליו יצרו, מ"מ מסתמא
גורם לו זכות ישיבת ארץ ישראל שלאلن ועבירה בידו, ולאחר שחטא
ומצא עצמו עומד במקום קדוש ודאי תוהה על הראשונות ושב ורפא
לו, מה שאין כן מי שדר שם דרך מקלה, או מפני שהוא מקום מולדתו,
או מפני שבבח פירוטיה וכיוצא בו, ומכל שכן למי שהוא מבעת בה
ומזלזל בקדושת הארץ לילך אחר יצרו הרע לא דברה תורה במתים,
אדרכה עליו נאמר ותבואו ותטמאו את הארץ ונחלתי שמתחם לתועבה,
ומפני כך מצינו כשבגרו עוננות אבותינו גلينו מארצינו ושם מקום
מקדשיינו, ואיה הבתחת העם היושב בה נשוא עון, אלא על כרחך
CDFRISHIT. ובלא"ה נמי מסתברא דהכי הוא, שאף אם נאמר דארץ
ישראל מכפר לגמרי, אף"ה לא עדיף מיום הקפורים שמכפר כפра
גמורה, ואפ"ה מי שאומר אהטא ויוה"כ מכפר אין יה"כ מכפר, הרי
דעל כרחך הא אמרין דהיוושב בארץ ישראלי שרוי بلا עון הינו דא"

שעשה איזה עון מבלי שם על לב קדושת הארץ בשעת יצרו בכה"ג
זכות ארץ ישראל גורם שיתחרט לעשיית עון.

ודבריו ראויים למי שאמרם. ויש לפреш זהה סמיכות הכתוב בתורה הקדושה עצמה שמצוירה ואומרת שיש מציאות של "כי תוליד בניים כו' ונושנותם בארץ והשחתם" כו'. עי'.

רק צ"ב למה דוקא זכות זו של ארץ ישראל היא שמכפרת עון, הרי בכלל דבר דרכו של הקב"ה הוא מידת נגד מידת, ומהי מידת זו?

זהנ"ה יש פירוש אחר בהק"ס סוגיא הנ"ל, עמ"ש בספר שער החצר [לובי דוד בן שמעון] בשם השער אוורה [וכ"ה ברמ"ע], לא לנ אדם בירושלים ועוזן בידי לפי ירושלים גובה בכל יום חובות אותו היום כדי שלא יתרבו חובות על יושבי ירושלים כו', לפיכך נקראת עיר הצדקה, שגובה מהם פשיעיהם ומצדקת אותם. וכן מבואר זהה"ק וכו'. והביא בשם ספר יקרא דשכבי" שפירש בזוה דברי הגמ' הנ"ל, שכל הדר בא"י שרוי ללא עון, לפי שהדר בארץ ישראל נענש מיד על עונו, ונמצא תמיד מנוחה מעון. ופירש בזוה אמר הכתוב רק אתם ידעתם מכל משפט האדמה על כן אפקוד עליהם עונותיכם, ומדובר שם על יושבי ארץ ישראל, ואומר שכן שיש בה קדושה יתרה ותמיד עניין ה' בה מראשית השנה כו', لكن ראוי שיהיו היושבים בה נקיים מעון.

ואפשר שני הפירושים אמת, ויתישב נמי הטעם שדוקא ישיבת ארץ ישראל מכפרת, זהה עצמו מה שיש קפידה יתירה שיש לה העם היושב בה נקי מעון - דמכתה זה דיש קפידה יתירה לשוחבי הארץ יהיו נקיים מעון בכל עת, והקב"ה מדקדק יותר עם חסידיו וסבביו נסעה מאוד, لكن הוא דזות מצוות ישיבת ארץ ישראל - דוקא - מועילה ומכפרת, נ"ל, כלל מדותיו יתברך בדקדוק עצום, וכן שמכח ישיבת הארץ אכן קפידה, וכן נמי מצווה זו מועילה ומכפרת. והבן.

גלוין 48 עסקן:

א. מידע הלכתי בנושאים: ערלה, חרקים וטפילים בדגים. מאת הרב שנייאור ז. ריווח יו"ר המכון שליט"א.

ב. קטע מתוך "ברכי יוסף" בעניין איסור קיום כלאי אילן. בעריכה חדשה.

ג. הבאת ביכורים ממשקין. בראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א.

ד. המשך פרק ז' מתוך הספר "תולעת שני" דיני חרקים. יו"ר המכון הרב שנייאור ז. ריווח שליט"א.

ה. שיעור איסור תרומה. הורך.

ב' קרא דאוריתא

מידע הילכתי

ערלה, חרקים, חרקים מים, טיפולים בדגים

ערלה:

שנה זו שנה תשס"ג, שהיא השנה השנייה לאחר שמייטה, [ושלישית כולל שנה שמייטה], כאשר בשנת השמייטה לא ניטעו בארץ ישראל לא מטעים ולא כרמים, וכדיין תורה, אין כמעט ערלה מניבים פירות בשנה זו, מלבד מעט מאד מטעים שניטעו בשמוך לראש השנה של שנה שמייטה, או במושאי שמייטה מיד, או לחילופין עצים בגרים משוחלות ללא פיקוח ערלה, שניטעו בשנת תשס"ב, ומنبים פרי בשנה זו.

ולבן להבדיל משנים אחרות, אין באף מיין וסוג של אחד מזני הפירות לא רוב ערלה [מלבד האוכמניות הגדלות בארץ ישראל ללא פיקוח, שבאופי העץ יש הנבה חדשה שאסורה באסור ערלה, ושם רוב הפירות ערלה]. וכן אין באף סוג ומין מייעוט המצרי [שהוא 10%] של ערלה. ובמינים בודדים יש מעל 0.5% ערלה [שסק, קרמボלה, פיטהיה, צבר, תאנה].

בך, שהגם שלכתהילה יש להמשיך ולהזק ידי שמורי הקשרות ולרכוש תוצרת רק מקומות שתחת פיקוח והשגחה של הרבניות וועדי הקשרות. אמנם מי שדר במקום שאין לו חניות עם השגחה, יכול לרכוש בשנה זו פירות מן השוק ללא פיקוח על ענייני ערלה. [מלבד לשיטת המהדרין שאינם סומכים אלא אם אין אחד למאתים [שהוא 0.5%] פירות ערלה במצבה, שיש להקפיד במינים האמורים לעיל].

חרקים - עלי גפן:

בבדיקות מעבדה שעשינו בשבועות האחרונים, מתחדשת עלי גפן טריים שנעשו במקומות בתורכיה בהכשרים שונים אנו מגלים נגיעות יתרה של חרקים [אקריות, ציקדות ועוד – ראה תמונה בגב החוברת].

בדיקות אלו מצטרפות לבדיקות משנים עברו שבהם גילינו שפעים יש נקיות גמורה ופעמים יש נגיעות מצויה. ומהבדיקות שעשינו בעבר, מתברר שישנם חברות לצורכות תוצרת של עלי גפן מכרים מניבים של ענבים, מהם

ЛОЖИМ את העלים, ובכרים מטופלים אכן אין חשש עקב הריסוס המאסייבי של הכרמים והקטיף קודם זמן הבציר. אמן יש חברות שלוקחות עלים מכרמים שניטעו לצורך עלים ולא משקיעים בפרי – ענבים, ומילא הריסוסים אינם מאסייביים, ומכאן מקור הנגיעות הגבוהה.

ודאי לדעת שעלי הגוף הם בעלי נגיעות גבוהה, וא"א ע"פ ההלכה להשתמש בהם אלא אם כן נבדק כל עליה ועלה, כיוון שיש בהם מעל מיעוט המצוי נגוע, ואין די בבדיקה רוב וכ"ו מידגם, וכפי שהביא הרמ"א להלכה בתשובות הרשב"א (ביו"ד סי' פ"ד סע' ח), שכדין סירכות הריאה אף במזון שיש בו מיעוט המצוי נגוע, יש לבדוק אחד אחד, ולא להסתפק בבדיקה רובה. ואמן בעלים מטופלים הנגיעות היא שלילת או שאיננה קיימת כלל והתוצרת בחזקת נקי. אולם יש לבדוק ולודא שאכן הטיפול נעשה כנדרש, ויש לבדוק מידוגמת את העלים שאכן הטיפול הוועיל והם נקיים [וכפי שנוהגים בירקות עלים גדלים בחממות]. וכן על וудי ה联系方式 להקפיד על מספר בדיקות ותנאים להבטיח שהתוכרת במפעלים בתורכיה היא אכן מטיעים מטופלים וש הטיפול הוועיל והם בחזקת נקיים, לפני שימושיהם לעשות ייצור בהקשר.

ולבד בתשובתי ביום ט' סיון תשנ"ח אודות עלי הגוף, הבאתית את מה שכתב הרב כף החיים (יו"ד סי' פ"ד ס"ק צ"ד) שקיים חרם והסכמה הרבנים בגדד ובסוריה וירושלים שלא לאכול עלי גפן. אלא שאין זו גזירה ללא טעם, אלא שטעם היגון יש בה, והוא שעלי הגוף מצוי בהם חרקים רבים [אקרית העפצים – אקרית הלבד, אקרית המותן, אקרית האדומה, ציקדות, ועוד]. אלא שבימינו עינינו ראו ולא זר, אף עליים של גפן נקיים מכל חשש חרקים, והסביר לכך הוא הגיוני וברור, שכן במטיעים מסודרים, עושה החקלאי הכל כוחו להגביר את היבול, ושיהיה איצותי וטוב. ובאמ' יפגעו החרקים הנ"ל, הרי שהם גורמים לנשירת העלים, להפחחתם יבול [בפרט באקרית הפקיעים] וכו', וב"ה עלתה בידינו ובדורינו יש טיפולים פשוטים ומועילים עד מאד למונע כניסה של חרקים מעין אלו. וברצוני להציג שטעה גפן ללא כל טיפול, הענבים עצמה גם יכולים להפגע ע"י חרקים שונים, כגון זבוב הים התיכון, זבוב התסיסה, עש האשכל. וכיון שנעשים טיפולים במטיעים המסודרים, הימצאות החרקים בעלים כמעט ואינה קיימת כלל.

וזאנם חשוב להזכיר, שבמטיעים שאינם מטופלים, מצאנו מספר רב של פעמים חרקים, בפרט האקרים שהזכרנו לעיל, ובודאי שאין כדאי להשתמש בעלים ממטע שכזה. אך כנ"ל במטיעים מסודרים ומטופלים לא מצאנו כלל.

כמ"כ חשוב להציג, שהחקלאי בסוף העונה כמשמעותיים היבול, הרי שהוא מפחית בצורה דרסטית את הטיפולים והרישושים, ועד סיום הקטיף, בד"כ הוא מפסיק לחולוטין את הריסוס, ואז בהחלט ישנה התרכבות מחדש של חרקים.
[אע"ג שהוא מופחתת עקב ההפסק בהשקייה].

וזה דבר ברור לענ"ד, שככל חשבם היה הימצאות "תולעים" כלשונו שם, שככל שבדקו כמה פעמים, כשהם מול המשמש אכתי פשו טובא, וכן במעשה שהביא שם ששמו את העלים ג' דקות בשמש וראו חרקים וכו', הנה ודאי שהשתמש דאז אינה טובאה מהמעבדות שברשותינו ביום, וכנ"ז לעיל, העלים שעוברים בבדיקות מעבדה נמצאים נקיים לחלוtin באם הם נלקחים ממטעים מטופלים. ואין כאן מה לגוזר. ובפרט שגם בדורות לא כל הרבניהם הסכימו לאסור, וכן שהביא מラン החיד"א [מחב"ר סי' פ"ד אות כ"ד], בשם החכמים השלמים כמהר"ם וכמהר"ש דוויק, שהאריכו למשך דהיתרא, וכן שיראה הרואה בס"י ריח שדה. וכן הביא שם את דעתו של מהר"י זיין שכטב לקיים את מנהג ישראל שנגנו לאוכלו בפני גודלים וגאנוי עולם, אלא שבאר"ץ שאסרו, כל האוכל הרי הוא פורץ גדר. אך בשאר מקומות יש להתריר, ואם יש תולעים, יחthon בתחילת מקום שהם מחוברים בו באילן, ואח"כ יבדק כל עלה לבחון במיתון רב, ויקנה במפה, ואח"כ יניחם בתוך מים רותחין שהיד סולדת בהם, ואח"כ יוכל לבשלם בלי פקפק, ותור"ד הובאו בספר מאות משה (ח"ג יו"ד סי' ד), והרב המחבר שם הסכים לכל דבריו להתייר, משום דaicא תרי ותלתא ספריקי.
וראיתי בספר ארץ חיים - סיתרון שהביא (יו"ד סי' פ"ד ס"ח) את דברי האגדת קודש שהעללה לאסור השימוש בעלי הגפניים, והביא שם דברי רבני אר"ץ בספר חנן אלוקים למהר"ח אבולהפה, והביא שכתבו הרבנים-aosרים בדף קמ"ט, שאין ראייה ממקום למקום וזמן לזמן, שאפי' בארץ הגליל שמדקדקין הרבה בשאר דברים כגון הארץ והתוויות השגורים ועוד, מ"מ מעולם לא מצאו כלום בעלי הגפניים, ועי"ש עוד בדבריו.

הרי לך להדייה שגם-aosרים לא אסור אלא במקום, וגם הם כתבו שאין להביא ראייה ממקום למקום. ולבבדיות רבות שעשית במעבדת המכון למצאות התליות בארץ, אכן לא נמצא כלל חרקים. ומайдך הקצנו כמה עצים מבודדים שלא רוססו כלל, ושם אכן מצאנו חרקים רבים עד מזא. ולא יאמר אדם שזה תלוי במעשה, ואין כאן רוב, כיון שבימיינו אין מי שלא יעשה את הריסוס והטיפול, שאחרות היבול יהיה כמותית ואיוכויתית נזוק מאד, ולא יכסה את עלויות הגידול, ועיננו הרואות שכולם מטפלים ומרטיסים, וממילא גם העלים

בhcרכח נקיים. וא們 לkrאת סוף עונת הבציר, יש הפחתה בריסוסים, וקיים חשש לנגיעות, על כן אני ממליץ למפעלים המיצרים עם עלי גפן, לחת את העלים בתחילת העונה שלהם ודאי נקיים. [ובלאה כק הם עושם, שהרי הכרומים עושים "חולנות" בגפן וכיו"ב [לפני הבציר, כדי שהענבים יקבלו שם], שבפועלות אלו הם מורדים עליהם, ואת עליהם אלו לוקחים לייצור למפעלים.

ולבן נראה פשוט לענ"ד, שכן וכל גזירת האיסור היא עקב הימצאות שלحركات רבים, מAMILא בזמן זהה במטעים מטופלים שאין מצוי כמעט כללحركات, ע"כ לענ"ד אין כל מקום לאסור ואפשר לכתילה לחת עליהם מROSים ומטופלים. אלא שבסוף עונה, גם במטעים מסודרים, וק"ו עליהם מגנים שאינם מטופלים, כיוון שהמציאות שלحركات הרבה מאד, יש מקום לאיסור שאסרו הרבניים וכפי שהביא בכה"ח. ומ"מ כיוון שבלאה עקב שרירות הריסוס על העלים מצרך שטיפה, על כן נסיף ונאמר שגם הלוקח עליהם מטעים מROSים ומטופלים בתחום העונה, ישרה את העליםumiame - ריכוז קל - גם מטעמי בריאות [שאריות ריסוס], וישטפם היטב תחת ברז מים משני צידי העלה. ובכך די לו ויאכלם ללא כל חשש. כ"ז הנלען"ד.

ולבן הלכה למעשה כאמור, כיוון שבעניינו אנו רואים שבתוכרת החדש יש נגיעות המUIDה על לKICHת תוכרת מכרכמים שאינם מטופלים, שיש לוועדי הבשרות להמנע מלחת לשירות למפעלים בתורכיה, עד לאחר שיודאו את מקור התוכרת ומידת הטיפול בכרומיים.

חרקי מים - אצות ים - נורי

כידוע מספר רב של תולעים ובזיפות וסרטנים קטנים ביותר ניזונים מאצות ים, וכאשר אצות אלו נאספות מן הים נאספים עםם גם החركים והסרטנים. אלא שבאצות שלימונות יש אפשרות להשרות ולשתוף היבט את האצות ולהרחיק את החركים. אולם קיים שיווק נוסף של דפי אצות ים [נורי] למאל הסושי, שם האצות עוברות תהליכי כיען מכבש היוצר מהם כיען דף אחד [כל האצות מתחברות לדף קשיח אחד]. לאחר טיפול מסוים הפרדנו במעבדה את האצות לפירורים קטנים ומצאנו שם סרטנים קטנים צחובים בין האצות [כאשר על המשטח איננו בולט, אולם לאחר ההפרדה ניתן יותר קלות למצאו]. המידע הועבר לוועדי הבשרות שנוטנים שם כשרות. במקביל אנו עamilim בימיים אלו בארץ ובחו"ל למצוא פתרונות יעילים כיצד לנחות את הדפים מחששות אלו, ונעדכן על כך בהמשך.

טפילים – קרפין

דבר מפורסם הוא, שעל דג הקרפין שmagiu מן הבריכות ומן הכנרת, מצויים סוגים טפילים שונים על גבי הדג טפיל הארגולוס, וטפיל הלרניאה. הלרניאה הוא טפיל מושחת שטרגליים השיכים למחלת סרטנים, המצוי בדגים, הטפיל נצמד לעור ולנסנפרים של הדגים. מצוי בעיקר בקרפין ולפעמים גם בדג אמרנון, ולעיתים נדירות בבורי ובכיסיף. [לאחרונה ראיינו ט菲尔 כעין זה משופיע על דגי בקלה שהגיעו מארגנטינה] נקבת הטפיל היא היחידה המגיעה לבגרות על גבי הדג, וניתן להבחן בה כאשר היא בולטות מתוך פצע על העור, וראשה שקוע עמוק בשדרי הדג ורק גופה בולט החוצה, צורתה היא תולעת לבנה – אפורה מוארכת. תוך כדי הסתגלות לחיו בט菲尔 על הדג, רגליים מתנוונות, גופם של הזכרים מתקטן, וגוףן של הנקבות מתארך כשחלקו האחורי מתמשך כתולעת ומתמלא באיברים. כשהחלק הקדמי של הנקבה חודר לתוך עור הדג בעזרת שלוחות המוצצות מן הדג את מזונו, החלק האחורי של הנקבה נשאר חופשי, ובחלק זה מתפתחים שני הביצים שמהם בוקעים הזחלים שהם חופשיים במים, עד שהם נטפלים לדגים חדשים. מספר קטן של טפילים אינם משפיע על הדג, אולם טפילים רבים על דג קטן גורמים לו לאנמיה ומות. סימני פצעה הנראים כעין כתם אדום נפוח, מהווים הוכחה מובהקת שהדג נתף ע"י הלרניאה.

זהג'ה במקומות שנמצאים תחת השגחתינו אנו מביצעים בדיקה מיידנית מכל משאית שנכנסת לכל אחד מבתי העסק, ובמידה והמידגם נמצא נגוע, נפסלת התוצרת ומהוחרת לצרן. וכמנาง זה נהוגים אף ברבניות ובוואדי כשרות נספחים.

זהג'ה שמעתי באומרים לי שיש מקום להקל לשימוש בדגים שנמצא בהם סוג ט菲尔 זה, וזאת עקב כך שכאשר מקששים את הדג [=מורידים את הקששים של הדג בזמן הנקיון] מורידים את הט菲尔, והגם שנשאר חלק הראש של הט菲尔 תקוע בתוך הדג, מכל מקום הוא כבר אינו בריה ובטל בdag.

על טענה זו שתי תשובות בדבר, האחד: המציגות של הבדיקות הרבות מלמדות אותנו שכמות גדולה של הטפילים נמצאים בתחום הדג כלומר במקום שלא מצוי קששים וממילא לא מקששים שם, והט菲尔 נשאר בשלימותו. ועוד, שהרי כל דין שבריה שאינה שלימה שהיא בטילה, הינו במקומות שאיןו ניכר ואיןו מורגש, אך במקומות שגים לאחר העירוב עדיין הבריה ניכרת הן במראה והן ע"י מיושש זה אינו בטל, ולא מטעם בריה, אלא משום שחישין

שמא יפגע במשמעותו של איסור, וככל אין כאן מציאות של تعدות וביטול [ועי' בערוה"ש בס"י ק"ד הלכה א], ורק אם נטרס לגמריו ונימוח עד שא"א להכירו כלל איזי אמרין שבטול. וכל זה ע"פ המבואר בש"ע י"ד סי' ק"ד סע" א'. ובמקרה דידן זהה ניכר ממש ללא שום טירחא, כיון שיש מקום פצע שמותיר אחריו הטפיל וגם הוא ממש מORGASH במישוש ביד, יש לומר שגם הרמ"א שחולק שם ומחמיר רק בשמונה שרצים יודה זהה למREN השו"ע להחמיר גם בשאר איסורים. [ועי' בספר מעದני השולחן על דברי השו"ע שם בס"ק י"ט שכותב שבלא"ה גם לדעת האשכנזים היוצאים ביד רמ"א להחמיר כדעת מREN השו"ע ובכל האיסורים היכא שניכר הן ע"י מראה והן ע"י שימוש בידים שלא שייך זהה דין ביטול]. וזאת לדעת שיש להחמיר זהה אף אם ניתן למצוא את החرك ע"י טורה ומאץ רב. וכפי שביארתי כל ההלכה זאת בהרחבה בספרי "תולעת שני" [כת"י פ"ו הלכה י' ונתפרנסמו הדברים בחוברת "תנובות שדה" גלון 46.

**ברכה
שניאור ז. רוזח
י"ר חמלוץ**

ברכי יוסף*

למרן החיד"א זלה"ה

**יורח דעת חלכות כלאים
סימן רצ"ח סעיף ז**

באיסור קיום אילן המורכב

אות ז. דין ז. אסור לקיים המורכב וכו'. כ"כ הרא"ש (כל' כלליס סי' ג) ורבינו ירוחם (נכ"ל ח"ל דף קעה ע"ג). וראיתי להרב הגדול מהר"י זורהיה גותה בתשובתו כי, שהביא לשון הרא"ש שכותב אף על פי שלוקין על הרכבת אילן וקיומו וכו', כתוב עלה וז"ל, והדבר קשה כי מאי דמשמע מדבריו שלוקין על קיומו יראה דסבירת יחיד היא ורבנן פליגי עלייה, כמו' שפרק השוכר את הפועל (ע"ז סל.), סברוה הא מני ר"ע דאם המקימים בכלאים לוכה, דתנן המנchap והמחפה בכלאים לוכה רביע עקיבא אומר אף המקימים וכו', הא מני רבנן היא, אי רבנן מאי איריא עוקrain אפלו קיומיה שפיר דמי, הכא במא依' עסקין דעביד בחנים. ואפשר דבמקרים על ידי מעשה קאמר, דזהו נפקא מדתנית המנchap בכלאים וכו', ומשמע דلت"ק איסורה מיהא איכא. ובריש פ"ח מכלאים תנן, שלא זרעים אסורים מלזרוע ולקיים, ואמרין בירושלמי מה כרבי עקיבא דאם המקיים עובר בל"ת, אמר ר' דברי הכל היא שאסור בשלא קיים ע"י מעשה, וע"י מעשה לוכה כהה דתני המחפה בכלאים לוכה. וכ"כ הרא"ד (נאגות כל' כלליס פ"ט ס"ג): והלא אף המקימים לוכה, ואייך אפשר שלא ינכח ולא ישקה אותה, והלא הוא מקים בידיו. ואעפ"י שר' עקיבא בהרכבת אילן אמרה, מ"מ יש לדוחות ולומר רבנן פליגי עלייה בכל מה שהוא מחייב מליקות, כגון בהרכבת אילן וכלאי זרעים, ذاتיא מכל שכן, ולא מודו דאסור מיהא כי אם בכלאי זרעים, דעתה הוא מ"ש בירושלמי בפירוש, אבל בהרכבת אילן אין בו איסור כלל, ומשמעות הכי לא מיצינו להרמב"ם שכותב בו לאסור הקיום. והרב בכ"מ (פ"ה ס"ג) דכתיב דהרמב"ם מיתתי ראה לאסור דהוינו מההיא דהמנchap בכלאים דמתניתא סתם, יש לדוחות

* אנו מפרסמים בזה קטע מהדורה חדשה של ברכי יוסף שעומד לראות אוור בקרוב.
בס"ד. בהוצאת "שיכון ישראל". בעריכת הרוב דוד אביטן.

ולומר דהאי דין איסור אכלאי זרעים קאי דוקא. אי נמי הרב לשטחה איזל, שכותב בי"ד סימן רצ"ה, אסור לקיים אילן מורכב. והritten"א כתוב סוף פ"קDKDOSHI (לפי). ל"ס מה נסמקו), מרכיב אילן אסור לעשותו ע"י עכו"ם כדאיתא בירושלמי, והיינו מדרבנן, ולא מצינו איסור במקיים אלא בכלאי הכרם, כתיב ביה לא תזרע תרי זמני, כדאיתא התם. עכ"ל. ושמיעין מינה שאין איסור במקיים אף מדרבנן. ובספר הכלבו נמי סימן צ"א, כתוב גבי הרכבת אילנות אעפ"י שהמרכיב כללים לוכה, מותר לקיים המורכב וכו'. ולפ"ז מתקיים שפיר מ"ש בגמרה דעתו"ם (ספ. ט"ב) אליבא דהילכתא, וכרבנן דס"ל דאפילו לקיומי שפיר דמי, שנראה דמותר למגורי. ובפרק הלוקין (מכות כה): קאמר ר"ל אי לאו הא Mai מתניתין ר' עקיבא וכו', דמשמעו דלית הלכתא כוותיה. ודברי הרמב"ם הכי מוכחי, וכדכתיבנה, דבהרכבת האילן לא כתוב בו שום איסור בקיום. וכן בסמ"ג (ללוין עטע) כתוב כמו כן. עכ"ל.

ע"ז רואה דהרב ז"ל סבר דהרבנן וסמ"ג והritten"א פלייגי על הרא"ש, וסביר כמ"ש בכלבו דמותר לקיים המורכב, ועל הרא"ש אסור תמה עליו כմבואר בדבריו בתשובה הנז' בריש דבריו, שכותב דברי הרא"ש הם חומרא יתרה, וכל יתר כנתול דמי. ועוד כתוב בסוף התשובה, דאין זה מספיק להתר, לפי שצרכין ליזהר שלא ביד, וכמ"ש הראב"ד. זהו תורף דבריו זו. וגם מבין ריסוי עניינו ניכר דגם דברי הרא"ש אסור לקיים אילן המורכב יש לפוטרו דוקא בשעושה מעשה בידו, ובסוף לא עמד בפניו אלא הא צריך ליזהר שלא יעשה שום מעשה ביד, אבל אם יזהר שלא יעשה מעשה ביד - כל זמן שאינו עונה שום מעשה - מותר לקיים אילן המורכב.

ואנו ברייה קלה לא כן אנכי עmedi, דאפילו תימא דמ"ש הרא"ש דלוקין על קיומו הוא בעושה מעשה ביד, מ"מ נראה דעתך הרא"ש אסור לקיימו אף שאיןו עושה מעשה, ואיסורה מיהא איכא בכלאי זרעים, גם לרבן אסור, כמ"ש בהדייא בירושלמי. دائ מותר לקיימו כשהיאנו עושה שום מעשה כל כי הא ה"ל להרא"ש לאודועי. ותו דבנו ותלמידו הטור ורבינו ירוחם אסרו לקיים המורכב סתמא, דמשמע בכל גונא, ומסתמא בשיטת הרא"ש אמרה. והייתר נכוון דהרא"ש ז"ל לא קפיד השטה דלא נפקא לנו מידי במלקות, דלא נהיג, ודרכ קטרה נקט הקיום בהדי הרכבה, אף ובקיים לאeki כיוון דהאידנא ליכא מליקות, וכל עצמו הוא לומר דההרכבה והקיים אסור.¹ ומהרמב"ם שלא הזכיר איסור קיום המורכב אין

¹ בחוקי חיים [למהר"ח גאגין] סי' ז' העיר דבטוספות הרא"ש בסוטה [מג ע"ב] כתוב: דהרכבת האילן מותר לקיים, דילפי' לה מהרכבת בהמה. ע"ש. ולפ"ז סותר הרא"ש

ראיה כלל, ואדרבא משמע אפילו איפכא מדבריו, דהרי בתחילה כתב (פ"ה ס"ג) דאסור לקיים כלאי זרעים, ואחר זה כתב (אס ס"ט) כלאי אילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדק לא תזרע כלאים. ומסתמות דבריו משמע דאסור לקיים המרכיב, דהרי כתב הכלאי אילנות הם בכלל מה דאמר הכתוב שדק לא תזרע כלאים. ובسمוך (ב' ס-ו) ביאר החילוק שבין כלאי זרעים לailנות, דבח"ל ג"כ לוכה על הרכבת אילן, ואסור לישראל להניח לעכו"ם להרכיב אילנו, דשתים זו התיר לעיל², ומסתמא מי דאסור הקיום בزرעים מכ"ש באילן. וכן משמע מהשם"ג סוף לאוין רפ"א, דשנה בלשון המשנה הכלאי זרעים אסור לקיים, ובלאוין רע"ט כתב בכלל שדק לא תזרע כלאים הוא הרכבת אילן, וההפרש שיש ביניהם. ע"ש. ומשמע דלענין איסור הקיום מרכיב כזרע והרי הוא כמוותו.

ומ"ש הרב הנז' דרבנן עקיבא בהרכבת אילן אמרה וכו', ונרגש ממ"ש מרן ב"מ דעל איסור קיומ זרעים הביא האי פלוגתא וכו', ודוחהו דאזורים וכו' או לטעימה איזיל דסביר המרכיב אסור לקיומו, וכולומר דהוא איינו חלק בין הרכבת אילן לכלאי זרעים ומוש"ה מייתי מהרכבה לזרעים. עתה אמרת אגידי דלפום ריחטא לא זכית להבין כונת הרב ז"ל בכל זה שכטב, דהרי בrichtא דהמנח והמחפה - בכלאי זרעים היא שנייה, מבואר בדברי רשי' והמפרשים,

דייה אידידה, דבHAL' כלאים אסור הקיום. וצ"ל דס"ל דקיים האסור היינו דוקא על ידי מעשה. כד' מהר"ז גוטא. ע"ש. ולענ"ד הנה יש להעיר עוד בלשון הרא"ש בתוספותיו בריש מועד קטן [ב' ע"ב], דעל מה שפי' רשי' אף המקימים דהיאנו שלא עקרם, כ' הרא"ש: "ולא נהירא שיתחייב אלא מעשה, אלא מקיים היינו כגון ניכוש וכיסוח או גדר סבבים כדי לקיים, והכי איתא בירושלמי [כלאים רפ"ח] הכל מודים שאסור לשקאים [שלא] ע"י מעשה, אבל לשקאים ע"י מעשה פליגי רבנן ואמרי דיאנו לוכה ור"ע אמר לוכה כו". ע"ש. מבואר דרבנן אסור גם שלא על ידי מעשה, אלא בין ע"י מעשה ובין שלא ע"י מעשה ס"ל דיאנו לוכה [נסחתו שונה קצת מנשחתינו בירוש']. א"כ סותר למ"ש הרא"ש בסוטה. ואין לומר דהתם במ"ק מיררי בזרעים דוקא, דהא מייתי ראייה מהירוש' דאיירי באילנות. [וכמו שהעיר בזה רבינו]. אבל הנראה נכון בירושלמי בריש פ"ח הכלאים מיררי בכלאי ההכרם דוקא, וצ"ל דבזה הוא דמיררי הרא"ש במ"ק בכלאי הכרם דוקא. ואין לומר דבسوיטה מיררי במקיים שלא ע"י מעשה, ודמבדרו במ"ק מבואר דגם שלא ע"י אילנא איסורא מיהא. ובזה נדחה מ"ש בד' הרא"ש במשנת אליעזר [לר"א די טולדו] ח"ב י"ד ס"י נ"א. וש"ר שהחזקון איש בכלאים ס"י ב' ריש אותן ט' כתוב שספק הרא"ש בתוס' בסוטה הוא בדאורי', דמדרנן ודאי אילנא איסורא, וסוגיא דסוטה בדאורי'. ע"ש. והבוחר יבחר.

² הילכה ג'. בכלאי זרעים. ורוצה רבינו להוכיח הכלאי אילן חמור מזרעים, וא"כ אם אסורקיימים זרעים כ"ש אילן

וכך היא שניה בהדייא בთוספתא פ"א דכלאים (כט"ו), וכן הרמב"ם כתבה בהדייא בראש הלכות כלאים (כ"ג) לענין כלאי זרעים, והסמ"ג לאוין רע"ט כתב בפירוש המנכש והמחפה כלאי זרעים בקרקע לוכה ר"ע אומר אף המקימים. ומאחר שכן Mai קושיא ומאי פירוקא דהרב ז"ל ומאי קאמר בכל הנז', ואדרבא כל זה ATI שפיר לשיטתו דבקש לעkor איסור קיומ אילן המורכב, וטפי עדיף דלימא דפלוגתא דר"ע ות"ק בכלאי זרעים אמרוה, ועל זה אמרו דת"ק אף דהמקיים אינו לוכה אבל איסורה איכא, אמנים בהרכבת אילן בקיום לאeki לר"ע ולא אסרי רבנן, ואי נמיeki לר"ע שריותא היא לרבען, וכל זה על פי מדותיו של הרב הנז'. אבל לבבי לא כן יחשוב, דהרכבת אילן זרעים אסורים לקיים, ומה טעם לאסור קיומ בכלאי זרעים ולהתир אילן המורכב, כיון דתרוייתו מחד קרא נפקי, ואדרבא חמיר איסור הרכבה דאסור בח"ל, ולדעת הרמב"ם אף בני נח נצטו על ההרכבה. ועוד הקלו הרמב"ם וסמ"ג בכלאים זרעים, דמותר לומר לעכ"ם, מה שאין כן בהרכבה. אלא דהתר זה אינו מבורר بماי מירנו כמ"ש בס"ד במקומו.³ ומאחר שכן כי היכי לדקיקי לר"ע מקיים הזרעיםanca נמיeki מקיים המורכב, וכי היכי דאסיר לרבען מיהא קיומ כלאי זרעיםanca נמי אסור קיומ אילן המורכב. וזה מבואר. וכן רבינו ירוחם כתב שהוא פשוט בכלאים ומוכחה בכמה דוכתי. ומ"ש הרב הנז' דלא אסרי הקיומ אלא בכלאי זרעים, דעתה אמרו ברושלמי בפירוש וכו', ק"ק דהרוואה יראה דבירושלמי לא אתמר בריש פ"ח דכלאים אלא לכלאי הכרם, כמבואר שם, ולדידיה דשתי לקיים אילן המורכב מנ"ל להפסיקם לאסור איסר בכלאי זרעים, וטפי הוא מסתבר למשרי באילן זרעים, והגמ' דמשנה שלימה היא דכלאי זרעים אסורים לקיים, הרי הרב לא סמייך עללה אלא על הירושלמי דקאמר דאף רבנן מודע, ומוכחה משום דמצינא למימר דמשנתנו ר' עקיבא, וא"כ מהירושלמי ליכא למשמע מיד, דהירושלמי בכלאי הכרם קמשתעי כאמור.

וזבר' הריטב"א דשלחי פ"ק דקדושים אשר העלה ואשר הביא הרב הנז', הלא מראש אמרתי עלה بماי דיש לעמוד קצת בדברי הריטב"א הללו, שכותב דמרכיב אילן אסור לעשותו ע"י עכ"ם כדאיתא בירושלמי. ולעת הלום לא ראייתי זה מפורש בירושלמי, גם לא ראייתי למפרשי הרמב"ם והטור דאסרי להניח לעכ"ם להרכיב אילנו שהביאו הירושלמי הלוזה. ולעיל באות א' הנה הבאת הירושלמי דפ"ק דכלאים (כ"ז) דמייתי שם פלוגתא דר"א ורבנן אי בני נח נצטו על הרכבת האילן. הן אמת דבירושלמי שם פ"ק דכלאים (כ"ל) אמרו, תני

³ להלן בברכ"י סימן רצ"ז הרשוון אותן ב'.

עכ"ם שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אעפ"י שאין ישראלי רשאי לעשות כן נוטל הימנו יhor וכו'. וכיוצא בזה אמרו בירושלמי פ"ק דערלה (ס"ג) תנינן עכ"ם שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק אעפ"י שאין ישראלי רשאי לעשות כן חיב בערלה. ומהני בריתות מוכח דעתך לא נצטו בהרכבה, דלא כרבנן. וכ"ק על הרב שדה יהושע פ"ק דערלה, דהקשה על הירושלמי הנז' ממ"ש פ"ק דכלאים תנינן בשם ר' אלעזר דעתך אסור בהרכבה, ואיהו מפרק לה דרבנן פלייגי עליה והירושלמי דהחתם פ"ק דערלה ATI כרבנן, והו"ל להביא הירושלמי הנז' דאתמר התם פ"ק דכלאים בריתא כי הך דפ"ק דערלה עכ"ם שהרכיב אגוז וכו'. ומ"מ מהכא לא שמעין אלא דעתך רשאי להרכיב ולא ישראל, אבל דישראל אסור לומר לעכ"ם אין ראה מהא דירושלמי. ואם כה יאמר האומר דמהכא משמעו ליה להריטב"א מעתני נוטל הימנו יhor וכו', מוכח שלא שרי אלא כי האי גונא, אבל לומר לעכ"ם להרכיב אסור, והוא בכלל מי דקאמר מה שאין ישראלי רשאי לעשות כן, כלומר לא על ידו ולא על ידי עכ"ם.⁴ נראה דין ראה מהירושלמי הלז,-DDילמא לא מיירוי הירושלמי אלא במעשה ישראל⁵, והוא אctrifica ליה למשרי דהישראל עצמו נוטל יחוד הימנו וכו', ולעולם דשי רוי לומר לעכ"ם להרכיבו. ותו לדין אסור לקיים המורכב, משוו"ה לא קאמר דשי רוי לומר לעכ"ם להרכיב, דהא אסור לקיימו. והגמ Данימה דהריטב"א ס"ל דמותר לקיים המורכב, מ"מ הא הרמן וסמ"ג מוכח דאסריCDCתין לעיל, ואין ראה מהירושלמי, דאיימה דמשום אסור לקיים המורכב משום הכى לא תנינן שריותא דע"י עכ"ם. וכי תאמרו דהריטב"א סבר דלכ"ע שרי לקיים המורכב אליבא דרבנן וכמ"ש הרב הנז', מ"מ אוידי לי מיהא דלכל הדברים לר"ע אסור המקים אילן מורכב, ומאחר שכן אימא דהאי תנא בפלוגתא לא קמיiri, ומ"ה לא תנינן שריותא דאומר לעכ"ם Shirkev, מאחר דל"ע אסור הקיום. ואף דחוינא דבפלוגתא איiri האי תנא, דהא פלייגי ר"א ורבנן אי בני נח נצטו על הרכבת האילן, מ"מ לא דמי הך פלוגתא להא דר"ע ות"ק במקיים, דסוגן דעתמא ז' מצוות נצטו בני נח ולהלכה רוחת בישראל לדעת האי תנא, משא"כ האי דר"ע במקיים. אי נמי האי תנא סבר כר"ע דמקיים לוקה, וא"כ ליכא ראה מהאוי ירושלמי דעתך אסור לומר לעכ"ם להרכיב אילן. ותו לדעת הריטב"א אם כנים אנחנו דעת הא דירושלמי קא מכון הריטב"א, דהו בירתא, אם איתא דמוכח מינה דעתך אסור לומר לעכ"ם להרכיב, אמאי לא

⁴ כמו באמת כן מפרש במראה הפנים שם.

⁵ עי' ברמב"ן וברשב"א בר"ה ט' ע"ב, שהבאו ירושלמי זה [דערלה], ומפרשים שישRAL אסור כו' הינו שאסור לו להרכיב, ולא אישור אמרה. וכ"ה בריטב"א גופיה שם.

פשטו מהני תרי בריתות Mai Daibuaiah ליה בבלאי במציעא דף צ', מהו לומר לעכ"ט חסום פרתי ודוש בלה, וכבר כתב הריב"ף (עליכין לה) דכליה תלמודא דבני מערבא הוה ידיע לרבן בבלאי ובקיי' בה טפי, ואמאי לא פשטו מהני תרי בריתות, ובפרט לדעת הפסוקים דלא איפשיטה. אלא מוכח דמהני בריתות לכא ראייה דאסור לומר לעכ"ט להריכיב כמ"ש הריב"א. ואולי הוא בדוכתא אחריתי בירושלמי ולאו בריתא היא, ומשו"ה לא פשטו בעין דהפוועלים מהא, דנicha להו למפשטה ממתניתן ומתניתא ולא משמעטא, כמ"ש מן הראשונים בקצת דוכת. ומ"מ יקשה לדעת הפסוקים שכתו בההיא דלא איפשיטה בעין ולקולה, מהא דירושלמי דקאמר הריב"א.

גם מה שישים הריב"א דבכלאי הכרם אסרין הקיום דכתיב לא תזרע תרי זימני, כתע לא ראייתו איה מקום דרשה זו, כי בירושלמי פ"ח דכלאים (ליק ס"ה) מפיק ליה מהדא כרם ולא כלאים. ועמ"ש בספר פרשת כי תצא (פסקה ל').⁶

ומעתה הנה נא אבא למה שהוכיחה הרב הנז' מדברי הריב"א הנז', ומוכח דסביר הנז' דעת הריב"א דמותר לקיים לרבן בין כלאי זרעים בין אילן המורכב, ולא אסיר אלא כלאי הכרם, ומשנתנו דפ"ח דכלאים דקתני דכלאי זרעים אסורים לקיים ר"ע היא, אבל לרבן שרי, והיינו מ"ש פרק השוכר את הפועל לרבן קיומי שפיר דמי, וכמו שכותב בפירוש. וגרם להרב ז"ל שכותב זה מה שלא נתגלו ביוםיו חידושים הריב"א לעכ"ט, אבל אנו שזכינו לחידושים הריב"א לעכ"ט, שם ורainer להריב"א ז"ל שכותב שם בחידושים דף ס"ד, ז"ל, אי רבנן Mai Ariya לעקור אפיקו לקיים נמי שרי, נראה לומר דבשל עכ"ט הוא דאמירין דשרי לרבן, דאלו בשל ישראל אי אפשר דשרו ולא אסירו מדרבנן מיהת. עכ"ל. והרי מפורש דסביר הריב"א דבשל ישראל אסור לקיים מדרבנן לכ"ע, וליכא מאן דשרי, הפך מ"ש הרב ז"ל בעדו. והרב משנה מלך פ"א דכלאים (ס"ג) דሞתיב לממן מהך שמעתה דעתכ"ט, אלו הוה חמוי הא דכתב הריב"א הוה נח דעתיה.

אמור מעתה מ"ש הריב"א פ"ק דקדושים הכי מתפרש, וכונת הריב"א הוא ובירושלמי אסור להריכיב אילן על ידי עכ"ט והיינו מדרבנן, משום דמדרbenן אסור לת"ק דהלה כוותיה נגד ר"ע לקיים כלאי זרעים ואילן המורכב, וכיון דאסירי בקיום אסור לומר לעכ"ט לעשותו, והכל מדרבנן, דלא מצינו

⁶ עי' גם בשו"ת יהודה יعلا י"ד סי' ש"ג, שא' שמקור ד' הריב"א הם מהספרי שם. ע"ש.

מדאוריתא דאסור לקים אלא כלאי הכרם. ועל פי זה תנוח דעתינו באיזה מהזדוקים שדקדקו לעיל בדברי הריטב"א, כאשר יראה המעיין. אמנם בעת ק"ק דמוכח בירושלמי ריש פ"ח דכלאים, גם בכלאי הכרם פלייגי ר"ע ורבנן, ורבנן לא לקי במקומות כלאי הכרם משום מקיים לחוד, אלא איסורה אייכא, ומשמע דחיי מדרבנן, אף דאסירי בהנאה לא אסירי בקיים מדאוריתא, ולא לקי. ולפי האמור משמע דכוונת הריטב"א דכלאי הכרם מודו רבנן דאסור לקים מדאוריתא. וצריך להתיישב בדבר⁷.

ומ"ט נראה ברור דעת הריטב"א מ"ש בחידושיו לעכו"ם הנז' דמדרbenן אסור לקים אילן המורכב, כמ"ש הטור ורבינו ירוחם ומרן, והוא דעת הרמי' וסמ"ג והרא"ש, כדכתיבין בעניותין לעיל בס"ד. וכן ראיתי להרב מהר"י אירגאוז בשו"ת דברי יוסף סימן כ"ד, שהאריך בזה, וכותב בפשיותו דאסור לקים אילן

⁷בעיקר מ"ש רבינו בישוב הסתירה בritervb"א, הגם שהיה אפ"ל דהatoms בע"ז מדובר בכלאי הכרם דווקא, מ"מ ודאי פשוט הסוגיא וסתמות דברי הריטב"א אי אפשר לפרש כן. ע"ש. ולכן מ"ש בשמן המשחה [לר"ש חיימן הל' כלאים סי' נ', דבע"ז מדבר בכלאי הכרם דווקא, איןנו מחווור כלל. ועוד הא הריטב"א בקידושין כ' להדייא דכלאי הכרם אסור מדורי' גם לרבןן, כמ"ש ורבינו, כמו שלמד מ"ד הריטב"א בשאלת זוד לגר"ד מקרלין סי' י"א [מובא בהער' המוריל שם. ומ"ש שבכלאי שאר אילן ס"ל להריטב"א דליך איסור קיום כלל, זהו מפני שלא ראו דבריו בע"ז]. ולעicker קושיות רבינו דבריטvb"א משמע דכלאי הכרם גם לרבןן אסור לקים מדורי', ובירושלמי משמע דרבנן ליכא איסור דורי'. י"ל דמקים דאסיר מדורי' שכ' הריטב"א הינו כשםקיים עי' מעשה. וככדי' שם הר"ש סיריליאו והగ"א דעל ידי מעשה רבנן נמי מודו דלוכה. ע"ש. [והריטב"א כך הייתה נשותו בירושלמי, שלא כנשחת הרוא"ש בתוספותו הנ"ל בהערה 1]. ודוק. אלא דהritervb"א בריש מ"ק חולק על רשי' וסביר שאיסור מקימים דלוכה לר"ע הוי עי' מעשה, ולהירושלמי מבואר דלר"ע לוכה גם שלא עי' מעשה, דאל"כ بما נחלק על רבנן. [וככדי' להדייא הרש"ס והג"א, דלר"ע גם שלא עי' מעשה לוכה]. ע"ש. וdochok לומר שסביר הריטב"א דהירושלמי חולק בזה. ומסתבר שמספרש את היירושלמי כהרואה"ש הנ"ל, דמ"ש שלוקה עי' מעשה דווקא הינו לר"ע, אבל לרבנן לא לכי בכל גוונא. ולחומר הענין נראה שצ"ל שסביר הריטב"א שבאמת בדעת ר' עקיבא אייכא פלו' בין הבבלי ליירושלמי, דלהירושלמי לוכה גם שלא עי' מעשה דס"ל לאו שא"ב מעשה לוקין עליו, אבל להבבלי ס"ל דלר"ע נמי לא לקי אלא בחפה דעתיך מעשה, ובאה רבנן נמי מודו, ולא נחלקו [להבבלי] אלא במחפה שלא עי' מעשה, דר"ע סבר דלקות הוא דלא לקי, אבל איסורה דורי' אייכא, וצריך לעקור, ורבנן סביר דמדורי' ליכא איסורה כלל, כי לא נאסר אלא מעשה הקיום וליכא חובה לעקור. רק מדרבנן צריך לעקור שמא ישקה או יעדור כו' ונמצא מקיים עי' מעשה. וצ"ע.

המורכב, ופירש סוגיות עכו"ם דלקומי ש"ד בשדה עכו"ם, וכגדתרגמה הריטב"א, אבל בשל ישראל אסור, וככתב דכן דעת הרמב"ם ודעמיה, ודברי הכלבו בטילים אצל הרא"ש והטור ור"ו וצדיה לדרך. עכ"ד. ודבריו חזקים כראוי מוצק, וממתubar יפה מכל מ"ש בעניותנו. וכיון הרב מהר"י הנז' לדעת הריטב"א בהחיה דפרק השוכר וכו', אלא שלא העלה על דל שפטיו דברי הריטב"א דפ"קDKDושין. ואי לאו דמסתפינה הוה אמיןא דגם בכלבו הוא ט"ס, דבעניינו אילן המורכב שוו לכלאי זרעים ואסור לקיימים בפשיות, ולא מסתברא להתייר לקיים אילן המורכב, ולכנן קרוב הדבר שהוא ט"ס בספר הכלבו שיש בו כמה טיעות⁸. עם"ש בספר ראשון לציון בריש מ"ק.

⁸ במשנת אליעזר [לר"א די טולדו] ח"ב י"ד סי' נ"א, כתוב להוכיח מכמה ראשונים שמותר לקיימים המורכב, שהרי כתבו הרמב"ן והרש"ב"א והריטב"א וכו' בר"ה י' ע"א, לישב מה דגם' שם מבואר שנוהג ערלה בהרכבה, ובספרא מבואר שאינו נהוג בהרכבה, דגם' מדובר במרכיב על כשמרכיב על אילן סרק, וככתבו דאע"פ שאינו רשאי לעשות כן משום כלאים מ"מ יש בו משום ערלה. ע"ש. וככתב הרב הנ"ל דמשמע שמותר גם לקיימו دائ לאות כי איך אומרת הגמ' שם בר"ה ד"אחד המרכיב כו' עלתה לו שנה ומותר לקיומו בשביעית". ע"ש. ולענ"ד אינה כלל, דלשון הברייתא אחד הנוטע ואחד המרכיב כו' ומותר לקיומו בשביעית. כלומר ולא חייש' למראית העין, ובודאי חוזר על המותר בקיים ולא על האסור. ומרכיב איצטריכא ליה למימר דגם דפירות המרכיבים מותרים, שלא נאסר אלא קיומ האילן ולא הפירות, מ"מ הכא אסורי משום ערלה. גם hari הביאו הראשונים שם דברי היירושלי בפ"ק שעולה דאיתית עלה דהך ברייתא "תני גוי שהרכיב כו' אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן חייב בערלה". וא"כ בפישטו אפשר דאף הגמ' בר"ה, לפי תירוץ זה של הראשונים, מדברת בגוי שנטע, דאיינו חייב לעקור אבל נהוג בו ערלה. ודוק. וע"ע בנדון דין בשער המלך הל' כלאים פ"א ה"ג. וחוט המשולש בתשו' הגרא"ח סי' כ"ד. ותוורת הארץ ח"א פרק י' אOTTיות ב-ד. ויהודה יעלה י"ד סי' ש"ג. וחוזן איש כלאים פ"ב אOTTיות ט-יא. ושבט הלו ח"ב סי' קס"ה וקס"ז. [שוב הראו לי שכברם שלמה [להרא"ל הגרא"ש עמאר שליט"א] ח"א כלאים סי' א' אות ז' עמד בזה, וככתב דבע"ז מيري על ידי מעשה ובקידושין מيري שלא ע"י מעשה. וככתב דבכלאי הכרם מסתבර שגム לא ע"י מעשה אסור לקיים גם לרבן [ואיסור דאור' הוא כմבואר בריטב"א שם]. ע"ש. אבל לבא' קשה א"כ מה מקשה הריטב"א בריש מ"ק על פרשי"י, כנז', נימא דאיiri בכלאי הכרם דגם שלא ע"י מעשה אסור לקיים. וקשה לי創ת לחזור על המקרא ועוד חזון למועד].

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הבא בכוורים ממתקים

במסכת חולין (ק"ב ע"ב) הביאו את המשנה בתמורות (פ"א מ"ג) דתנן ואיין מביאין בכוריהם ממתקין אלא היוצא מן הענבים ומן הזיתים. ואמרו מני רבינו יהושע היל, אמר دون מינה ואוקי באטרה, [ולעל מינה אמרו בכוריהם גופיהו מנין (דמשקין שלחן כמותן), דתני ר' יוסי פרי, פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה, הביא ענבים ודרך נין, תלמוד לומר תביה. ואח"כ אמרו דילפין תרומה מבכוריהם, ורבינו יהושע סבר دون מינה ואוקי באטרה, دون מינה דילפי תרומה מבכוריהם שיהיו המשקין ממנה כמותה, ואוקי באטרה, דאחר שלמדנו מבכוריהם מעמידין התרומה במקומה, ובתרומה כתוב תירוש וישאר משקין, וע"כ רק המשקין הכתובים בה הם שלומדים מבכוריהם שיהיו כמותה]. וגמר להו לבכוריהם מתרומה. ופרש"י ז"ל הדר גמר לבכוריהם מתרומה, זהא דרבי רחמנא בהו תביה זיתים וענבים הוא דרבי. ע"ל.

ול"פ הרמב"ם ז"ל בהלכות בכוריהם (פ"ב ה"ד) זו"ל, אין מביאין בכוריהם משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד, שנאמר פרי האדמה ולא משקה. ואם הביא משקה אין מקבלים ממנו.

אמנם בפירושו למשנה בתמורות שם, כתב דהמשנה הזו אתיא כרבי יהודה (צ"ל כר' יהושע. וכגירסתנו במשנה ובגמ' דחולין), דلومד בכוריהם מן התרומה. וכן אמרו מני ר' יהושע היל אמר دون מינה ואוקי באטרה, ומגמר בכוריהם מתרומה. ואין הלכה כר' יהודה, אלא הלכה כהך דחלה. ע"ל. וכונתו פשוטה, דבמשנה דסוף מסכת חלה תנן, יוסף הכהן הביא בכוריהם יין ושמן ולא קבלו ממנו. וכונתו דהעיקר כהך עובדא. אך בפסקיו חוזר בו ופסק כההיא דתרומות וכן"ל.

ומラン ז"ל בסוף משנה הביא דברי הירושלמי (בתמורות פ"א ה"ג, וחלה דף כ"ח ע"א) שהקשו ממתניתין דתרומות אהיה דחלה, ומוקי לה כשלא בצרן מתחילה לך, וההיא דתרומות כשבצרן מתחילה לשם לך. ותמה על הרמב"ם ז"ל שלא חילק לך.

וראייתי להגר"ח קנייבסקי שליט"א בדרך אמונה (בכורים פ"ב ה"ד אות ל"ד), שכותב ו"א דגם יין ושם אין מביאן א"כ בצרן מתחילה לכך. ר"ש והרא"ש ור"י בן מלכי צדק ורע"ב ושנו"א בתרומות שם. וכן נראה הסכמת המאירי בסוף מסכת חלה. ומובן שאלה הן דברי הירושלמי הנ"ל.

ובביאור ההלכה שם (ד"ה אין מביאין) הביא תמיית הכסף משנה על הרמב"ם ז"ל שלא חילק כהירושלמי הנזכר. ותיירץ הגאון נ"ו, דגמרא דחולין (ק"כ ע"ב) חולקת על הירושלמי, דאמרין دون מינה - שלומדים תרומה מבכורים שהמשקין שלהם כמותן, ואוקי באתרה - דזה רק בין ושם המפורשים גבי תרומה, והדר יליף בכורים מתרומה דרך זיתים וענבים משקין שלהם כמותן, ולא בשאר פירות. ואם איתא דתלמודין סובר כהירושלמי, שלא התירו יין ושם לבכורים אלא כשליקטן מתחילה לשם כך, א"כ גם בתמורה אין היתר לעשות מהן יין ושם א"כ הפריש מתחילה לשם כך (צ"ל אלא אם ליקטן במקום הפרישן)¹ וא"כ עשה שלא כדי שהפריש לפני גמר מלאכתן, שלא נגמרת מלאכתן עד שייעשו מהן יין, ושם נחלקו ר"א ורבי יהושע בפירות של תרומה ששותן, אם המשקה שלחן יש לו דין תרומה או לאו, נמצא בהפרישו התרומה בעודם פירות, והר"ל קודם גמר מלאכתן, ואסור להפריש קודם גמר מלאכה ואם הפריש הו תרומה ויחזור ויתרומם, כמו"ש בהלכות תרומות (פ"ה ה"ט). ע"ש. ונמצא בכל המחלוקת של התנאים בתרומות הנז', ובירושלמי תרומות (פי"א ה"ג) ובתוספותה דתרומות (פ"י ה"י), אם מותר לעשות יין ושם מזיתים וענבים בטמא ובטהור אם מיקרי הפסד, כל זה מיידי בתרום באיסור לפני גמר מלאכתן. וכל זה דוחק גדול. ומהז מוכיח דהרבלי פליג על הירושלמי, וס"ל דמותר להביא בכורים יין ושם גם כשלא בצרן וליקטן מתחילה לשם כך. ולפ"ז המשנה דסוף מסכת חלה חולקת על המשנה בתרומות, ופסק הרמב"ם ז"ל כהיא בתרומות,

¹ בביאור ההלכה שם ב' א"כ הפרישן' ונראה דעת ס"ה הוא, דבא לדמות תרומה לבכורים, ובכורים אמרו בשליקטן מתחילה לכך, וגם בתרומה צ"ל כן, בשליקטן מתחילה לכך. ועוד דהליקוט קובע מהו גמר מלאכה,adam הגוי בצד ענביו למוכרן בשוק לאכילה וישראל עשה מהן יין פטור מתרו"מ, ונגמרה מלאכתן בידי הגוי, אבל אם בצרן לצורך היהודי שיעשה מהן יין חייבים בתרו"מ, שלא נגמרה מלאכתן עד שייעשה מהם יין, והוא גמר מלאכה בין ישראל. כ"כ בשם תשוי מרן ז"ל [אבקת רוכל סי' ח']. אבל הפרשת התרו"מ לא מעלה ולא מוריד לעניין זה. ובע"כ צריך לומר דעת ס"ה היא וצ"ל א"כ בצרן לשם כך, דבזה לא هي גמר מלאכה עד שיעשו יין או שמן. **הכותב.**

דבמסכת חולין מסיק דהלהכה כר' יהושע, ולא חילק בין בצרן לשם כך או לא, דין נ"מ זה לשיטת הירושלמי. עכ"ד.

ואחר העיון נלע"ד דיש מקום לדון בדבר' ק של הגאון נר"ג, דלעולם י"ל שגם לשיטת הירושלמי אין להביא ביכורים יין ושמן אא"כ ליקטן מתחילה לשם כך, וכמ"ש בירושלמי. ומיהו בתמורה איינו כן, ולא כמ"ש הגר"ח נר"ג, אלא בתמורה בכל גונא מותר לסהוט זיתים וענבים של תרומה לעשותן תירוש ויצחר, אפילו שלא ליקטן לשם כך. ולא נלמדו תרומה וביכורים זה מזה אלא לעניין זה دمشقין שלהם כמוותן רק בזיתים וענבים ולא בשאר פירות, בזה בלבד דיניהם שוים זה לזה, אבל לא לשאר הדינים, דיש חילוקים רבים וגדולים ביניהם, כגון הא ביכורים שייכי רק בשבועת המינים שנשתבחה בהן הארץ, משא"כ בתמורה דעתן בראש תרומות, כל שהוא אוכל ונשמר וכו', ולא הגבילו את זה רק למינים מסוימים.

ובן נמי יש דין מיוחד לביכורים דין מביאים אותם אלא מן המובהך, וכמ"ש במנחות (פ"ד ע"ב). ונפסק בהרמב"ם הלכות ביכורים (פ"ב ה"ג): אין מביאים לא מתמרים שבחרים, ולא מפירות עמוקמים, ולא מזית שמן שאין מן המובהך וכו'. ואם הביא שלא מן המובהך כגון תמרים שבחרים ותנאים סורות ומרוקבות, וענבים מאובקות ומעושנות, לא נתקדשו. עכ"ל. ובגמ' שם יופיע זה מקרה כתיב "מארך" ולא כל הארץ, דין מביאים ביכורים אלא משבח שבארץ. ובירושלמי (ביבורים פ"א ה"ג) אמרו דין מביין מפירות ציפור ובית שאן שהם גרוועים. והמל"מ שם למד מהירושלמי הזה דפירות גרוועים פטורין לגמרי מביכרים. ועיין עוד בדרך אמונה שם (אות כ"ב).

זהג'ה סמוך לדין הזה דבעין משבח הארץ, ואם איינו משובח איינו קדוש לביכורים, בהלכה ד' שם כתב הרמב"ם הדיון דין מביין ממשקין אלא מהפרי חוץ מתירוש ויצחר וכן". ונלע"ד דגם דין זה הוא מאותה סיבה דבעין מהמשובח שבארץ, ובפירות המשובח הוא גוף הפרי ולא המשקה שלו, בלבד מהזיתים והענבים שהמשקה שלהם חשוב ביותר ומשובח מאד.

ועל"ז יש לפרש דברי הירושלמי דמחלק בין ליקטו אותם מתחילה לשם כך או לא, דהירושלמי סובר דגם ענבים שאמרו שאפשר להביא את המשקים שלהם, היינו רק כשליקטם לשם כך,adam לא ליקטם לשחיטה אלא לאכילה היא הוכחה שפרי זה טוב יותר לאכילה ואין מתאים ליין, וא"כ חסר בשבח הפרי.

דיעוע ומפורסם שיש ענבים המיוחדים לאכילה ויש ענבים המיוחדים ליין, ויש בזיה סוגים רבים, לין מתוק או יין יבש, לבן או אדום, ושאר טעמים וגוגוניים, ובדרך כלל לוקטים הענבים מראש מהם ראויים. וכן נמי בזיתים יש זיתי שמן וזיתי מאכל, ואפ"י שכל הסוגים ראויים גם לאכילה וגם לשחיטה, מ"מ יש בזיה סדרי עדיפות, זהה שבחן, וע"כ הירושלמי סובר, אדם ליקטו אותם פירות מתחילה לעשوت מהם יין ושמן, א"כ זהו ייעודם וזהו שבחם, והוא ליה מן המשובח שבארץ וקדושים הם לבכורים, אבל כשליקטו אותן לאכילה, והוא עשה מהם יין או שמן, חסר בשבחן של הביכורים וע"כ לא מביאין אותו יין או אותו שמן לבכורים.

ואם כן נים דברינו אלה הרי מובן מalto דזה שיק רק בדין הבכורים בלבד, ואין שייכות בזיה לתרומה, שכל פרי הרואי לאכילה חייב בתמורה ונעשה תרומה, ואין מקום לדמות התרומה לבכורים לדין זה, דבעינן שליקטום מתחילה לשם כך, וממילא אין שום הכרח לומר דהגבלי חולק על הירושלמי בזיה, דלעומם י"ל דהגבלי נמי מצריך שליקטו אותן מתחילה לך לעניין בכורים וכמ"ש בירושלמי, אך בתרומה א"צ שליקטום לשם כך, דבתרומה אין דין דשבח ארץ. וגם פירות שנלקטו לאכילה ולא לשחיטה, אם נמלך ועשאן יין ושמן חלה תרומה על יין ושמן זה, וא"כ מה שדנו ונחalker האמוראים בפירות של תרומה ששתן, שפיר דמי דעתן בעודם פירות וא"כ שחתן, ואין חיסרון של גמר מלאכה, שמדובר בליקתן ע"מ לאוכלן, וע"כ עישרן בעודם פירות, וא"כ שחתן, ונחalker אם חלה תרומה על המשקין או לא. והסבירו דקי"ל קר' יהושע דרך זיתים וענבים המשקין שלהם כמוותן, בין לתרומה ובין לכלאים ובין לערלה. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה (פ"י ה"ב) לעניין שאר הדינים, וכ"פ כאן בהלכות כלאים (פ"ב ה"ד) לעניין כלאים.

אלא דהדרא קושית מrown בכסף משנה ז"ל לדוכתה, למה הרמב"ם ז"ל לא חילק לעניין בכורים בין היכא דליקט הענבים והזיתים לשם כך ובין היכא שלא ליקtan לשם כך.

ולפי עניותי נראה דהרמב"ם ז"ל למד בסוגין דפשיטה فهو דהמשניות דתרומות וدمסתה חלה הנזכרים, פלגי אהדי. והדבר מפורש בדבריו ז"ל, שבמסכת תרומות (פי"א מ"ג) כתוב בפי המשנה, ומ"ש שהbicורים מביאין אותו יין ושמן הוא לדעת ר' יהודה. כי הוא למד הביכורים מן התרומה, ואין הלכה קר' יהודה.

על"ל. וגם בפירושו למסכת חלה (פ"ד מ"א) חזר וכותב בדברים הנ"ל בדמותן ובצלם. נמצא דPsiטא ליה להרמב"ם ז"ל דהני מתניתין פלייגי אהדי, ושם בפירושו כתוב לפסוק כההיא דחלה, דין מביאין בכורדים אפילו מין ושםן. ולפי"ז אין מקום לישב כהירושלמי, דחלוקים הם. ונראה לדלם זאת מהגמ' דחולין (ק"ב ע"ב) דאמרו, והוא דעתן אין מביאין בכורדים משקיןacha היוצא מן הזיתים ומן הענבים, מני ר' יהושע היא דאמר دون מינה ואוקי באתרה. ומדאמרו מני, ש"מ דהיה ידוע להם שדבר זה שניי במלחקות, וא"כ אין צורך להעמיד המשניות באוקימנות שונות כההיא דהירושלמי, כי תרי תנאי נינהו ופליגי אהדרי.

ואולם אין זה מוכחה כלל, דהא דשאלו מני לא קאי על מה שכן מביאין ביכורים מין ושםן, אלא השאלה היא על מה שאין מביאין ביכורים משקין דשאר פירות, דלר' אליעזר משקין שלחן כמותן גם בשאר פירות נמי, וע"ז אמרו מני ר' יהושע היא דאמר دون מינה ואוקי באתרה, וס"ל בתירוש וייצהר אין, שאר פירות לא, דהן מפורשים בתמורה, וילפי בכורדים מתמורה, גם בהם אין המשקין כמותן אלא בתירוש וייצהר בלבד. אבל לר"א אפשר להביא מכל המשקין של כל הפירות. וכ"ג מרשי" ז"ל שם, שכותב ר' יהושע היא, דאמר גבי תרומה לא קדושי וכו', וכיון דגבוי תרומה לא קדשי, הדר גמר לבכורדים מינה, דהא דרבנן תביא, זיתים וענבים הוא דרבני. עכ"ל. הרי הוא ז"ל מפרש להדייא דמ"ש ר' יהושע היא, לא על מה שمبיאין יין ושםן קאי, אלא על מה שלא מביאין משקין דשאר פירות קאי.

וח"ח מקום מקום לישב דלא תקשי מההיא דסוף מסכת חלה דלא קבלו מיסוף הכהן יין ושםן, עפ"י דברי רשי" ז"ל בחולין שם, שכותב בד"ה אין מביאין בכורדים משקה, למורי משמע, אפילו הביא פירות ודרךן, دائ בדורוכים ועומדים אפילו ענבים נמי לא, דהא אמרן פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה. עכ"ל. נמצא דגם זיתים וענבים לא התירו להביא משקה שלהם בפני עצמו, אלא יביא הזיתים או הענבים גופם, ואח"כ ידרכם להוציא מהם משקה שלהם, אבל בשאר פירות אפילו בכח"ג לא מקבלים מהם.

ובן הוא במשנה ראשונה תרומות (פי"א מ"ג) ז"ל, ובסוגיא דהעור והרוטב משמע דהא דאמרין הכא אין מביאין בכורדים משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים, היינו אם הביא ביכורים וקרו עליין שם ואח"כ דרךן, אבל דרךן מתחלה ואח"כ קרא שם אפילו זיתים וענבים לא יביא, כדאמר הטעם פרי אתה

מביא ואי אתה מביא משקה. וע"ש. ובמלאת שלמה שם ד"ה אין מביאין בכוראים משקין, כתוב בירושלמי דה"ק אין עושים בכוראים משקין, ומירי בכהן שניתנו לו. וע"ש. הר' יוסוף ז"ל. עכ"ל. ונלע"ד דהן הן דברי רש"י ז"ל הנ"ל, בירושלמי מפרש למתניתין דה"ק אין מביאין כלומר אין עושים משקה בכוראים, אלא היוצא מהזיתים והענבים. כלומר דבשא רפירות בכוראים אסור לעשותותן משקין, אבל זיתים וענבים בכוראים מותר לדרכן לעשותות מהן יין ושמן. נמצא מבואר בירושלמי כרשי ז"ל דגם זיתים וענבים שאמרו הינו להביא זיתים וענבים גוףן ולקרא עליהן שם בכוראים, ואח"כ מותר לעשותות מהן יין ושמן. אבל לא להביא יין ושמן לכתילה.

והנה לפי שיטה זו יובן טוב המעשה ד يوسف כהן (סוף מסכת חלה) שלא קבלו ממנו יין ושמן, דגש לשנה דתרומות לא אמרו אלא שמביא הענבים עצם לבכורים ואח"כ דרכן ליין, אבל להביא יין תחילת לא אמרו, וע"כ לא קובלום מוסיף הכהן, דלפי הלשון של המשנה שם נראה שהביא ממש יין ושמן.

אלא דלפי זה קשה לי, למה הירושלמי מבקשת דברי המשניות הנ"ל אהדי, ומוקי להו בשתי אוקימות שונים, והלא הירושלמי עצמו אמר דהא דין מביאין הינו אין עושים, ונמצא דגם לשנה דתרומות אין להביא יין ושמן לבכורים כלל וככ"ל, ומאי קשה לי מההיא שלא קובלו מוסיף הכהן יין ושמן.

ועוד קשה בדברי המשנה ראשונה, שפירש כאן כפирשו של רש"י ז"ל וככ"ל, ובחלה (פ"ד מ"א) כתוב שלא קובלו מוסיף הכהן מפני שלא בצרום מתחילה לך. ע"ש. ולפי פירשו בתורות לא היה צריך לזה, דיין ושמן גופן גם לשנה דתרומות אין להביא, ולק"מ. וצרכיהם לิดח ולומר דהירושלמי מבאר בהאי שמן ויין יוסף הכהן, שאין ר"ל שהביא יין ושמן ממש, אלא שהביא פירות ענבים וזיתים ואח"כ דרכן, וגם זה לא קובלו ממנו. וע"ז מבקשת הירושלמי במשנתנו כתוב דבכח"ג מקבלים, וחילקו בין ליקטום מתחילה לך או לא וככ"ל.

והנה מדברי הרמב"ם ז"ל נראה שלא כרשי ז"ל בחולין, אלא דיכول להביא משקה של זיתים וענבים לכתילה, וזה גם דלא כהירושלמי הנ"ל, וזה נראה מודוקדק בלשונו. ובאמת גם לשון המשנה דתרומות, לפי פשטו נראה דמותר להביא לכתילה המשקה של ענבים וזיתים. ולכאורה גם זה קשה איך התעלם מן הירושלמי, שפירש במשנה כפирשו של רש"י ז"ל.

אולי "יל דהרבמ"ס ז"ל למד מהסוגיא דחולין (ק"ב ע"ב) שלא דהירושלמי שסובר שלא ניתן להביא יין ושמן לבכורים, רק הענבים והזיתים גופם, ומה שהतירו הוא רק לדורכם ולעשותם ליין ושמן. דהירושלמי סmak רק על הברייתא אמרו פרי ולא משקה, ומайдך מרבים את היין ושמן מדכתיב תביה. והואיל ואוטו פסוק כמעט את המשקים וביעין פרי דוקא, ומайдך באוטו פסוק יש גם רבי דכתיב תביה, וקיים להו דרבי זיתים וענבים חדשניים בכל מקום, אז אין לנו לרבותם לגמרי, אלא מעט בربוי ככל האפשר, דעת' לא יסתור את הרישא דקרה, דכתיב פרי למעט משקה, וע"כ אמרו דהרבוי לא בא להתרי להביא יין ושמן גמורים כבר מיעטנו משקים, אלא בא להבות דין מיוחד בזיתים וענבים שבבאיים כמו שם פירות גמורים כהרישא דקרה, ורבה שיכול לדרכם לעשותן יין ושמן.

ואולי זה כתוב בתחום הברייתא הנז', דעתני ר' יוסי פרי אתה מביא ולא משקה, הביא ענבים ודרכן מנין, ת"ל תביה. עכ"ל הברייתא. הרי כמו מפורש בברייתא שלא מרבי יין ושמן גופן אלא רק כמו שכחוב בה, הביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביה. זה מה שמרבה ותו לא. והטעם, דיש לנו לקרב הרבו לרישא דקרה וכן'ל.

אבל הסוגיא דחולין עוסקת בדיוני משקין מכל הסוגים ומכל האיסורים, דברך (ק"ב ע"א) דנו במשקין דחלב וחמצן ונבלת העוף ועוד, ולמדו אותן מן הפסוקים דכתיב נפש לרבות השotta. ע"ש. ובعمוד ב' הביאו את הברייתא דעתニア הטבל והחדש והשביעית וכלאים וההקדש כולם משקין שלחן כמותן. ודנו בגמרא שם מנין לומדים אותם, והסיקו דילפין מבכורים. ובכורים גופן מנין ולמדום מן התרמה. ע"ש. והסיקו דברך המשקין של פירות אין כמותן, חוץ מהמשקין של זיתים וענבים בין לבכורים ובין לערלה ולכל הנ"ל.

וכשהביאו המשנהDBCורים שבאים רק משקה של זיתים וענבים, אמרו שגם זה כר' יהושע דאמר دون מינה ואוקי באטרה, נמצא דהסוגיא לומדת שהמשקין של הזיתים והענבים הם חשובים מאוד ודינם כמו גופו של פרי לכל פרי לכל הדינים כולם. [ובפרט לפי מ"ש בעוני בתשובה אחרת בעניין לעשר משקה של פירות, שהוכחתו שלדעת הרbam"ס ז"ל גם החמשה דברים שבברייתא הנ"ל הטבל וכו' גם הם נלמדים מבכורים ותרמה], וגם לעניין ברכה

מברכים עליהם כמו הפרי לפחות, שלא בשאר משקדים, דא"י 'דבש תמרים וכו' ברכותם שהכל, משום דהו זעה בעלמא (וכמ"ש בברכות לח ע"א).

נמצאו למדים שתירוש ויצהר שונה מכל המשקין שבועלם. והרי הם כמו הפרי ממש, ולוקים על תירוש ויצהר דערלה וכו', וגם חלה עליהם תרומה כמו על הפרי, וכן נמי שסבירין מהם בכורדים דהם בגופו של הפרי לכל דבר ועניין.

וע"כ אין מקום להגבילים ולומר שرك הפרי יכול להביא ואח"כ ידרוך אותם, שהם כמו הפרי ממש, ובביא יין ושמן לכתילה לבוכרים, ודלא כתיטת רשי' וסיעתו, ולא כמשמעות הרושלמי. **וע"כ** סתם הרמב"ם ז"ל דבריו והתייר להביא בכורדים מהמשקים של זיתים וענבים, וא"צ להביא הענבים לצורך היין שלהם.

ולפ"ז מובן ג"כ שלפי הסוגיא שלנו גם אין מקום לחלק ולומר שאין להביא יין ושמן אלא אם ליקטם לשם כך מתחילה, דלא שייך להtanות בהכי, דיין ושמן שווה למגרי לענבים וזיתים, ואין מקום לשום תנאי זהה. ומה שלא קבלו מוסיף הכהן יין ושמן לבוכרים (בחלה הנז'), הטעם פשוט וברור דהמשנה היה פליגא על התנה דמשנתנו בתרומות, ופסק ממשנתנו מכוח הסוגיא דחולין הנ"ל. ומאחר והמשניות חולקות זו עם זו, אין מקום לאוקימתא דהירושלמי לומר שזו מדברת בליקותם מתחילה לך, וכאנ לא. דלאו אוקימות שוניות יש כאן לפי הירושלמי, אלא דעתות שונות, דתרי תנאי נינהו, ופליגי זהה. והלכה כמתניתין דתרומות, דר' יהושע היא. ומיווכח שפיר מה שלא חילק בין ליקוטם לשם כך או לא.

עוד יש דרך פשטota ליישב קושית הכספי משנה, וזאת ע"פ מה שرأיתי להרב יפה עניינים על מסכת חולין (ק"ב ע"ב) שכותב דבסקי (כי תבא סיון רצז) איתא גם מזיתים וענבים אינו מביא משקה, וכותב שהוא נגד המשנה דתרומות (פ"א מ"ג) וסוגיא דילן, דמביא משקה של זיתים וענבים, ואח"כ הביא דברי הירושלמי הנ"ל זהה, דבלקט תחלה לעשות מהן משקה גם בשאר פירות יכול להביא משקה. עכ"ל.

נמצא דהוא ז"ל לומד בירושלמי שגם בשאר פירות אפשר להביא משקה שלהם והוא שליקטן תחלה לך. ולפ"ז לק"מ, דהרמב"ם ז"ל פוסק כסוגין בחולין (ק"ב ע"ב) דמשקה דשאר פירות אינו כמותן לשום עניין, וגם לבוכרדים אינו כלום, ואין שום נ"מ אם ליקוטם מתחילה למשקה או לאו, ורק במשקה של זיתים וענבים הוא דשייך בכורדים, וזה גם להירושלמי א"צ שליקוטם לשם משקה

מלכתהילה, וע"כ כתוב הרמב"ם ז"ל בסתם דמביין משקה דזיתים וענבים לבכורים, ולא התנה בזה שום תנאי. ואפילו אם ת"ל שהירושלמי סובר שוגם בזיתים וענבים בעין שילקטו אותם מתחילה למשקה, מ"מ לא קי"ל כשהיא דירושלמי דפליגא אסוגיא דידן.

ושוא"ר בירושלמי במסכת חלה (כ"ח ע"א) שאמרו: תנין תנין אין עושים בכוריהם משקין, רב הילא בשם רביעי לעוזר כיini מתניתין אין עושים בכוריהם משקין אפילו משצכו בהן בעליים, והתני דרך בכוריהם משקה, להביאן מנין שיביא, תלמוד לומר תביא. תיפתר שליקטון משעה ראשונה על מנת כן, וכאן לא לק頓 משעה הראשונה על מנת כן. עכ"ל הירושלמי. והנה ממ"ש כיini מתניתין אין עושים בכוריהם משקין אפילו משצכו בהן בעליים, נראה דפרשימים במשנה דין מביאין היינו שאין עושים מהם משקה, ונראה דפרשימים את זה בשאר פירות, דעתיהם נאמר שאין מביאים אותן משקה, ומפרש הירושלמי דה"ק דאפי" זכו בפירות כבר, אסור להם לעשותו משקה.

וכפי הנראה דלווה כיוון המלאכת שלמה בתרומות (פ"א מ"ג) הנ"ל, שכותב דבירושלמי מפרש דה"ק אין עושים בכוריהם משקין ומירוי בכהן שניתנו לו. וכאמור נראה דהירושלמי מפרש את זה על שאר פירות, דבזה אמרה המשנה שאין מביאין מהן משקה, ומפרש הירושלמי דה"ק שגם אחר שצכו בהם, אין עושים מהם משקה. וזה ממש בדברי הרב יפה עיניים הנ"ל.

שוא"ר שכן פריש הרב מראה הפנים במסכת חלה שם וז"ל, וכבר כתבתי בתרומות שם ד"ה והתני וכו', דעתימה דהרמב"ם דלא סמרק אהאי ברייתא משומש דלמא דפרש לה הכא משמע אפילו בשאר משקין אם ליק頓 משעה ראשונה לכך מביא, וזה נגד הגירסה דהთם (ר"ל דאותה ברייתא הובאה גם במסכת חולין ק"ב ע"ב, ושם הגרסה היא): הביא ענבים ודרכן מנין וכו'. אלמא רבויא דתביה לענבים ודרכן הוא דעתא.

גם לגרסה דחולין קשיא, שהרי בזיתים וענבים אפילו לכתילה מביאין כדתנן בתרומות וכו' ע"ש. והנה לפ"ז הירושלמי שאמור והוא שליקטון מלכתהילה, הוא להכשיר גם המשקה בשאר פירות, וזה דלא כסוגין כלל, וע"כ לא כתוב הרמב"ם ז"ל תנאי זה דבעין שילקטו אותם מתחילה לשם כן.

עו"ב שם, שהפרשאים שתמהו על הרמב"ם היו סוברים שהירושלמי מנסה מהמשנה (של חלה) דיווסף הכהן לא קיבלו ממנו יין ושמן לבכורים, על

המשנה דתרומות הנ"ל, אבל באמת אינו כן, דהא בירושלמי תרומות (פ"י א, ה"ג) ג"כ הקשה כן, ולא הזכיר למתרנית דהכא (דמסכת חלה) כלל, אלא הקושיא היא ממשנה דתרומות לבריתא דתביה רבויא הוא, וכותב שם שהכל בשאר משקין מתרפשה לפי גירסת דהכא, וא"כ ממשלא אין לנו אלא כסותמא דמתניתין בתורות (פ"י א ה"ג), משום דמתניתין דהכא (חלה) לא ATIYA אלא כהאי תנא דבריתא דהעור והרוטב לפי גירסת דהthem, וא"כ ייחידה היא. ול"ק כלל מהאי מתניתין דתרומות, והאי סתמא דתרומות עיקרי, ומטעמה אמרן. עכ"ל. ועיין עוד בירושלמי תרומות (פ"ג ה"ג) ד"ה והתני, שכותב בכל הדברים הללו.

וממילא מובן למה לא כתוב הרמב"ם ז"ל את החילוק האמור בירושלמי, דזה נאמר גבי שאר פירות שעשאן משקה,ongan קייל כהמשנה דתרומות וכסוגיא דחולין, דין להביא שום משקה לביכורים כי אם תירוש ויצהר לבדים.

ולבר כתבתי דלפי הסוגיא דחולין עולה שדין היין והשמן כדין הענבים והזיתים ממש לכל הדינים ולכל העניים, ועיקר הלימוד הזה הוא מביכורים ומתרומה, והם בית אב זהה לכל שאר הדינים כמו ערלה והקדש וטבל ושביעית וכלאי הכרם והחדש, ועוד, וע"כ אין מקום בראש להלכות תנאים וסיגים על היין והשמן בשבייל הביכורים, והירושלמי שאנו דרשו אחרת עמו, וכמ"ש לעיל באורך.

הכל העולה דגם בביכורים שלא מביאין משקה, דכתיב פרי פרי ולא משקה, מ"מ העיקר לדינה דזה רק בשאר פירות, אבל בזיתים וענבים דין המשקין שליהם כדין הפרי בלבד כלל ועיקר.

אחר הדברים הנ"ל שבתי וראיתי בביור הגרא ז"ל על הירושלמי תרומות (פ"י א ה"ג) וז"ל, ה"ג תמן תנין יוסף הכהן הביא ביכורים יין ושמן ולא קיבלו ממנו, פירוש וקשה על מתני' דתני אין מביאין וכור' אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, משמע דמן הזיתים וענבים מביאין, וכאן אמרת הכין כדפרישת ר' אילא בשם ר' לעזר כינוי מתני' אין עושים בכורים משקין וכור', אבל להביא אפי' מזיתים וענבים אין מביאין, אלא של כהן מותר לעשות משקין מזיתים וענבים. ת"ל תביה, פי' אלמא שמותר אפי' להביא, ואם לא קיבלו ממנו. ה"ג א"ר יודן מודו ר"א ור"י בזיתים וענבים טהורות שייעשו, על מה נחלקו על הטעאים וכו'. עכ"ל.

ובודאי שאינו גורס במראה הפנים הנ"ל, שכותב דהירושלמי לא הזכיר המשנה בסוף חלה דיווסף הכהן הנז', וקושית הירושלמי היא מהמשנה דתרומות לבריותא דתביא לרבות משקים וככ"ל. והגר"א ז"ל פתח דבריו במשנה דיווסף הכהן, והוא גורס כן בירושלמי. ואין ספק שגם היתה גירסת מラン ז"ל בכיספ' משנה היל', וע"כ כתבו דבירושלמי העמידו לשנה דתרומות דליקטן לשם כך וההיא דיווסף הכהן בשלא ליקטו מתחילה לשם כך, ותמהו על הרמב"ם ז"ל שלא כתב חילוק זה.

ואולם לפי הගרסא של הגר"א ז"ל ג"כ לק"מ על הרמב"ם ז"ל,ดร' אילא מפרש את המשנה בתרומות דמביайн ביכורים מן הענבים ומזיתים, דהיינו שיעושין מהן הכהנים משקין, אבל להביא מהן משקה לא. ולפ"ז מובן למה הרמב"ם ז"ל לא פסק כהירושלמי, דבירושלמי אוסר להביא ביכורים יין ושמן, ובסוגיא בחולין מפורש שמביайн ביכורים מיין ושמן.

אליא בדברי הגר"א ז"ל נראה שחזרו והקשו, ובפירוש כתוב אלמא בモתר גם להביא יין ושמן. אך בדברי הגר"א לא נזכר כלל החילוק שליקטו מתחילה לכך או לא, ובדברי היל' מסיעתיה חזין דגורסי חילוק זה.

ואשׂו"ר בביור הגר"א למס' חלה (פ"ד ה"ה) ד"ה תמן תנין אין מביאין משקין ביכורים וכו', פי' דסימן התם חוץ מזיתים וענבים, משמע בזיתים וענבים מותר להביא, והכא אמרת שהביא ביכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. וע"ש עוד בזה. ואח"כ כתוב, ת"ל תביא, אלמא שמותר להביא ביכורים משקה וכו'. התם בשל קטן משעה ראשונה. פי' לכך מותר להביא. עכ"ל. נמצא דגם הגר"א ז"ל גורס בירושלמי את החילוק הזה. ומדמבייא הקושיה ממתניתין דתרומה על המשנה דיווסף הכהן, ש"מ באירועי רק במשקין דזיתים וענבים ולא בשאר פירות. ולגירסא זו א"א לתרץ כתירוציו של מראה הפנים הנ"ל. וזה היא קושיית הכסף משנה.

ולפי מה שכתבתי לעיל להוכיח מהסוגיא דחולין דפליגא עד הירושלמיathi שפיר וככ"ל בס"ד.

הרבי שניאור ז. רוחה שליט"א
רב איזורי במ.א. גזר וייר המכוון

פרק ז

[מתווך כת"י של ספר "תולעת שני" – דין תולעים]

דין חיקים בתערובת, פסולות חקלים זהיזא מן הטעמא

[המשך מהගליון הקודם]

לט. בדברים המותר, הוא אפילו אם מעורב בו בזמן רדייתו חלקי דברים, וاع"ג שבזמן שמרתיחין אותו כדי לסנוו, חלקו הדברים מתבשלים עמו, כיוון שטעם פגום אינם אסורים. ומכל מקום יש להקפיד לסנן את הדבש לפני אכילתו. וכיום כל הדבש עבר סינון, ואין לחוש לאיסור שנתעורר בו.¹

ל. שעוזת דברים [חומר המומוצה מגוף הדבורה, ובאמצאותו היא בונה את חלות הדבש], מותר באכילה, כיוון שאין לו טעם כלל והוא עצם בעלמא. ומה שהוא טעים בתחוםו, אין זה אלא משומח חלקו הדבש המעורב בו, אולם לאחר לעיסה ממושכת פג טעם הדבש, והוא נשאר בטעמו הטעפל.²

1 בבית יוסף בס"י פא הביא את דברי סה"מ, המרדכי, הרא"ס, הסמ"ג והתוס', שדנים על כך שמעורב בזיה רגלי דברים. ועייר דבריהם להתייר כיוון שהוא פגום. ור"ת כתב כיון שהזה עצמות בעלמא מותרים יועייש. ובשו"ע כתב כיון שהזוי נוטן טעם לפגם מותר. ובכח"ח (אות ע) הביא דעת האחרונים שכתחילה יזהר לא ללחממו עד שהזיד סולדת בו. ובאות עא, הביא מהפר"ח שיש לסנן אותו היטב לפני האכילה. ועל כל זה יש להוסיף את דברי הרשב"א בתשובה סי' פ, שכותב שדברים שאינם שלמים שנופלים לתוכם דבש ממהרים להתקלות. וhub"ד הש"ך בס"י פ"ד ס"ק לז. וא"כ גם כאן בנדוד' גם אם נשאר מרגלי הדבורה בדבש הוא מ מהר לכלותו. ומ"מ בימינו הדבש עבר סינון היטב, ואין לחוש שנשאר בודברים האסורים. ואף את"ל שאולי נשאר, סוו"ס זה נפל לדבש שמהר לכלותם.

2 הנה חוות השעה ממוצה מגוף הדבורה, ככלומר מאותו צוף פרחים שחילקו הולך לזפק מיוחד שבתopsisף רוק הופך לדבש. וחלק נחפק עיי' בלוטות הנמצאות בבטנה לשעה, ובזמן שהשעה באהה ב מגע עם האoir היא הופכת לשעה שבתחילתה צבעה צהוב ובמהמשך מקבל גוון כהה. השעה

לא. הפרופוליס [הוא שرف עצים המובא ע"י הדבורה כשהוא דבוק לרגלה, והיא משתמש בו כדבק], מותר באכילה, שאינו נכנס כלל לגוף הדבורה. אולם יש להזהר בנסיבות של החומרים הנוספים שנוהגים ביום לערב עם הפרופוליס. וכן הדין באבקת פרחים "פולן" [mobea ע"י הדבורה באמצעות רגילה, ולא נכנס לגופה]³.

לב. מזון מלכות [=טוני רויאל]. הוא ממוצה מגוף הדבורה, ומשמש מאכל לוזחל הדבורה שעתידה להיות המלכה], יש שהתיירו באכילה, ויש שהחששו לאסור. ודעת רוב הפסיקים שלצורך רפואי מותר להשתמש במזון זה, אף לחולה שאינו בו סכנה [ואף אדם הזוקק לכך גברא שהומר זה מועיל עבורו, נחسب כחוליה לעניין זה]⁴.

משמשת לדבורה לבניית התאים שבhem נאגר הדבש. ולכוארה לפי התיאור הנ"ל יש לאסור את השעה, כיון שהוא ממוצה מגוף הדבורה. אלא שכבר נפסק במשנה (ע"ז פ"ב משנה ז) שהדבש והדובדניות מותרים באכילה. ופירשו הרמב"ם והיעיד שם, שהיינו חולות הדבש. ובאמת שלא מצוי בכל הראשונים והאחרונים מי שכטב לחושש ולאסור cholot האלו משום שהם ממוצאים בגופם. ועל קרח ציל שהטעם הוא כיון שלשעה זו אין טעם כלל והוא נלעטת ללא שום טעם, אלא שמצויצים ממנה טעם הדבש המונח בה, וכיון שאינו אלא כמעט בעלמא מותר.

3 כמתואר בפנים אין בחומרים הנ"ל כל חשש, אלא שיש להזהר משאריות חרקים הדבוקים בהם, ואם הם בתערובת כגון הפרופוליס שמעוררת בספирט, יש לבדוק את כשרות האלכוהול.

4 הנה בשווי"ת צייז אליעזר חי"א פי' נט, כתוב להתייר וזאת מכמה טעמי. בצד הראשון כתוב שאף אם זה אינו ממוצה מגופה, יש להתייר, שכן העיקר שהייתר הדבש הוא משום גזיה"כ ולא משום שאינו ממוץ מגוף, אי"כ גם מזון מלכות מותר. ועוד הוסיף שכיוון שמזון מלכות אין לו שם לווי של שרך טמא, הרי הוא בכלל הריבוי שمرבה להתייר את הדבש. ועוד התיאר מדין זה שניינו שכל היוצא מן הטמא אין לוקין עלייו והאוכלו כאוכל חצי שיעור. ומכל הני טעמי התיאר לחולה שאב"ס ובכלל זה מי שחסר אונינים ואין לו כח גברא. והוסיף טעם אחר, שמשמעותם מהמומחים שמזון מלכות, מיוצר מאותו אבקת פרחים שמיוצר הדבש אלא שהוא מיוצר באופן אחר מן הדבש. ועוד הוסיף שטעמו מר כלענה ובטל ברוב היתר, וכן הרי דרכם לערבעו בפחות כפול 37 בכמות של תערובת דבש, ושרי לכתהילה לעשות את זה, ואין לחושש לאיסור ביטול לכתהילה,

לג.حرك שנשרף לחולוטין עד שנהפק לאפר, מותר לאוכלו אפילו לבריא, שאינו אלא כעפר בעולם. ולצורך רפואי [אף חוליה שאין בו סכנה] מותר לכתהילה לשורף את החרק ולבטלו, כדי שיתרפא ממחלה⁵.

וכמובן שם. ועוד הארייך בזה והסיק שמותר לאכול את המזון מלכות המערבי בדבש או ייטמיינים, לשם ריפוי ולשם חיזוק עמודי הגוף. [ובחלק יב סי' נד, הבא מומי'ם עם הגרש"א זכ"ל בנידוי]. והנה בשוו"ת מנה"ש ח"ב סימן סד כתוב, שאם המזון מלכות סרווח מעיקרוCSI שיווץ מהדברה ובתערובת דבש שפיר נראה שמותר. אלא שאין בכחו להכריע אם זה פסול מאכילת אדם. ובשו"ד כתוב שאם זה כבר נתערב מאליו תוך הדבש, כיון שאינו נוטן טעם לשבח הווי נוטן טעם לפגס, ואין בה איסור מעמיד. אבל לערב לכתהילה אסור, א"כ זה חשיב כסרוח מעיקרו. ועו"ע בسو"ד לענין איסור סחרורה. אלא שראיתי בספר ההלכות תולעים (עמ' 66) שהביא משם הגראי"א ברייזל שכח באסור, כיון שמזון המלכות והוא היסוד של כל המאכל ודינו כמעמיד ואין בטיל. עכ"ד. אלא שכמבעור בדברי שני הגאנונים הנ"ז שאין כלל חשש מעמיד כאן, כיון שאה"נ כל תועלת המזון הוא משום מזון מלכות, אך מעמיד פירושו שהוא גורם להעמיד את המאכל כגון קיבבה בגבינה שבלי זה לא תעמווד, אך דבש גם בלי המזון מלכות יעמווד, ופshoot. ובאמת דעת עוד מרבותינו האחראונים להתריר בזה בפרט לצורך חוליה, ויש לסמן על דבריהם, ובפרט שכפי שהחוש מעיד במזון מלכות אין כלל טעם ואדרבה הוא מר כלעה נשחה נאכל בפני עצמו. [ועדיין אני מהרהר מה שונה דין זה מדין שעותם דבריהם, שהרי גם השועה ממוצחה מגוף הדבורה מבלותות שבה, וגם המזון מלכות יוצאת מבלותה שבראש הדבורה, ואמנם בשועה זה ממוצחה מבלותה שמקבלת את הדבש והופכתו לדם ומוציאתו כشعווה, אך לפי תיאור המומחים נראה שגם מזון מלכות הוא מאותו צו"ח שנעשה דבש ושועה רק באופן שוניה, וכפי שהשועה הותרכה כיון שאין בהטעים כן יש להתריר את המזון מלכות. וצ"ע].

5 כן פסק להלכה מרן השוו"ע בס"י פ"ד סע"י יז. אלא שם כתב מרן שמותר לאוכלו משום רפואי, ומשמע א"כ שלבריא אסור. אלא שבזה יש לדקדק שהרי להדייא שתולעת שבער עליה י"ב חדש מותרת מזון תולעת, כיון שנחפcta לאפר, ושם לא התירו רק לחוליה. אלא שצ"ל כך, שאה"נ אם עבר י"ב חדש, או שבצורה מלאכותית נשרף וקיבלו את אותה תוכאה של אפר לחולוטין זה מותר, ואין מה לאסור על בריא. אולם אם נשרף ונפגם אך לא הפך להיות כאפר, אסור כי אם רפואי. ולshoref לכתהילה כדי להתריר אכילתיו אסור כי אם לצורך רפואי. אולם אה"נ אם כבר הפך להיות כאפר גמור מותר גם לבריא לאוכלו. וכווי"ז למדתי מדברי המוחזיק

לך. צבע מאכל המוצע מדם הרקם השונים, או מתחינת הרקם מיובשים [חומרה קרומודית, E120]. וצבע זה אין בו טעם כלל, ואיןו נתן טעם במאכל שהוא מעורב בו אלא צבע בלבד. רבו הפסוקים שהתרו להשתמש בצבע זה למאכלים. אמנם ביום ישם חומרים כשרים, ובודאי שיש להשתמש בהם ולהתרחק מכל החשש⁶.

ברכה באות מב. [ועיין בספר ערך השולחן (ס"י פד אות י) שהתריר לשrown' לכתילה גם לבריא]. ועי"ע בספר הלכות תולעים פ"א הערת כג.

6 עי' בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סי' עג) שהתריר צבע המוסיפים לילוי' של האדיםו, והוא נעשה מתולעים אדוימים מיובשים. ובספר מעם לועז (פרשת תרומה) התריר את הקירמי'יז ליתנו במרקחת שיקבלו צבע, והקירמי'יז עשוי מפירות קטנים שבכל פרי יש מאה תולעים קטנים מלאים דם ולחוצים מאד, ומיבשיהם הפירות הללו בשמש, ושוררים בכמים, והתריר משום שנעשהם用ענשין כעפר ובטלים בשישים, והביא כן בשם שמו מהר"ם בן חביב בתשובה (והיא נדפסה בשו"ת קול גודל סי' ס"ה), ודחה דברי הרחיד"א בספר טוב עין (ס"י יח, צה), וחוסיף שם שכ"ד מהר"ש שלם מאMASTERDS, וכ"ד מורה"ר אליהו ישראלי זצ"ל. וכ"כ להתריר בשו"ת שעורי צדק (יוז"ד סי' ק). ובספר שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ע) כתוב להתריר דם שנתייבש עד שנעשה כעץ ואין בו שום לחולחית. והנה גם בצבע מאכל זה היישוש נעשה בתנורים בחום גבוה מאד עד שנעשה כאבקה דקה ואינו ראוי למאכל כלל ואיןו נתן טעם כלל, אלא צבע ונעשה כעפר בעלמא (ובייש בתנור עי' בבנית אדם כלל לח. נב). וגם הכמות היא מועטה מאד עד שבטלה בתערובת, ומהאחרונים הניל מוכח שלא חששו לכך שזוה צובע. [ועי' בפרק ס"ק ס"ק קיד לעניין הכרוכם, ומשי"כ לחוק בסוגרים שם. ועי"ע בש"ץ יו"ד סי' קיד לשלה יוז"ד סי' קפו. וכ"ז הגם שנutan צבע, ועכ"פ דבריו בשו"ת האלף לך שלמה יו"ד סי' קיד. ואחר שתנייבשו, גם אם יש בהם אישור, ודאי שאינו אלא דרבנן, וכע"ז כתוב בשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' ס"ה בסוף הסימן]. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' צו,azon בנידוי' של צבע מאכל המופק מטבחנת זבבים, והתריר במקום הפסד גדול, ועכ"פ הטעמים המובאים לעיל. אלא שב"ה ביום ישם תחליפים לכל הצבעים הניל, ובבודאי שראו לצתת מכל חשש וספק ולהשתמש בהם. אולם מאכל שכבר מעורב בו מדבר זה מותר באכילה. [וכ"כ להתריר הקירמי'יז הנז' בספר גנזי חיים להגר"ח פלאגי (מע' תאות י), וחוסיף שהנזוחרים מלאכל מרקחות אלה אינו אלא ממידת חסידות. עי"יש].

לה. שאלאך המשמש לציפוי והברקה של מוצרי מתיקה ופירוחו שונים [מקורו מחרק הלק החי על עצים בצפון הpedo וניזון משרף העצים, ההرك מפריש מגופו ריר שמתaskaה מיד עם מגעו באוויר העולם, חומר זה מגורד מהעצים כشمעורבים בו גם החרקים עצם, ועובד תהליך בישול, סינון, ועירוב בחומר אלכוהולי]. יש שכתו להתריר שימוש בו לכתהילה, ויש שהחששו לאיסור, ולהלכה על פי אופן עשיית השאלאך כיום, נראה עיקר כדעת המתירין. אולם היום שיש תחליפים כשרים, ראוי להשתמש בהם ולהתרחק מכל חשש⁷.

⁷ בדין השאלאך כבר דנו בזאת אגרות משה (חיו"ד ב סי' כד) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' סה). והנה עיקר ההייתו שכטב בשו"ת אגרות משה מבוסס על שני דברים, האחד, שכיי ששמע מפי מומחים אין זה מתמחה מגוף אלא משרף העצים ונכנס ויוצא, והוא כדבש. ועפ"ז התיר את השימוש בחומר זה. ועיי שם שדו' בסוגיא של דבש צרעין. אולם להדייא כתבו שם, שגם אם נאמר שטעם זה צריך להיות אסור, מ"מ כתוב טעם אחר להתריר, והוא משום שנעשה בעץ בעלמא כשהוא לאוויר העולם. ולכן אף שע"י מעשים רבים נהשהஇז אוכל, זה מותר, ואף שיוציא מן הטמא הווי כפירה בעלמא. ועוד הוסיף להתריר כיון ואין בו טעם ולא ניתן לטעם, שאיןו אסור תערובתו. וגם לש"ך שמחמיר בדבר שאיןו נתון טעם כיון שאיןו פגום, מ"מ זה רק במינו, אבל באינו מינו ברור ופשות שאיןו אסור, וממילא בנידוי' שהוא מעורב באלאכוול שאינו מינו מותר גם להש"ך. עכ"ד. והנה ידידי וועי הריש' שמואלביץ שליט"א, פירסם נאמר בחוברת תהודת הקשרות גילוון מס' 21-22 (עמ' – 47), ושם כתוב בשם הגרייש' אלישיב שיריש' אסור להשתמש בזאה, ושלפי הנתונים שהציג לפני הריש' שמואלביץ, לא בזאה איירוי האגרות משה, ואין להתריר. והנה עיקר החילוק שכוכב שיש באמתחתו מאמר מקצועו המתאר את גրיפת המקלון - הוא ההפרשה שמצויה החרק כדי להגן על ביציו מפני הטופרים יחד עם הביצים והזוחלים, וא"כ מדובר בתבשיל חרקים, ולא וכי שנאמר לאגרות משה שהחומר הוא רק ההפרשה היוצאת מהחרק אך לא מצוי מגופו. עכ"ד. והנה ראשית יש לומר, שכבר הדגשתי לעיל שהAGRות משה צ"ל לאabis את ההיית רק כיון שהוא ממוץ מגוף החרק, אלא הוסיף ואמר שגם זה אסור – כלומר החומר – מכל מקום יש להתריר משום שמתaskaה ונעשה בעץ, משום שאין בו טעם, הרי שהוא מתבטל באלאכוול. ככלומר הרי גם הריש' שמואלביץ כתב שם שהחרקים הצפים על פני המים מסולקים, והשתא גם אם נשאר הרי עverbim תהליך ייבוש וסינון וא"כ מעverbim אותו עם האלאכוול וכיו"ב. וא"כ דין זה ממש כפי הנז' בהערה הקודמת לעניין צבע מאכל והקירמי שהזוכירו הפסוקים, והרי כלל בידינו שהחרקים פוגמים, ואינם אסורים בתערובת, ועוד שאח"כ יש תהליך של ייבוש וסינון, וא"כ נשארים עדין שאר ההייתם שלAGRות משה. ומכל מקום שכטום יש בה תחליפים העשו מושך עצים, ודאי שראוי וудיף להשתמש בו.

הרבי דוד אביגדור / העורך

שיעור איסור אכילת תרומה לזר ולכחן טמא

קימ"ל כמשמעותה אחת פוטרת את הכרי משום שנאמר 'ראשית דגnek' אפי' כל שהוא. ואמרי' בע"ז ע"ג ע"ב, דעת ר' יוחנן ור' ל' דטבל כהתו ר' נא איסורו, כשם שחיטה א' פוטרת את הכרי כך גם טבל שנתעורר אסור בכל שהוא.

אמנם תרומה עצמה יש לה שיעור, ובטלת במיןה בהתאם ובשלא במיןה בנותןطعم. כיור' בע"ז שם וברמב"ם בהל' מא"ס פט"ו. והגמ' שטבל נלמד מתרומה וצ"ב איך הוא חמור ממנה, כבר כ' הריטב"א שם: "ואם תאמר והיאך יהא טבל חמוץ לאסור במשהו יותר מן התרומה האוסרתו שהיא בטלת במאה. יש לומר דשאני התם דכיון שהופרשה הופרשה ושוב אין לה היתר, וכיון דכן דנו אותה כדין היתרו של תרומת מעשר שהוא חד ממאה, אבל טבל שעדיין לא הופרש ויש לו היתר עשו איסור תערובתו בדבר המתירו". וכ"כ הרמב"ן שם בקצרה.

אבל נראה לכaco' דהגים דקימ"ל בכל איסורין לעניין עונשין דעת צוית לא חשיב אכילה, מ"מ בתרומה חשוב שפיר אכילה אפי' בחיטה אחת, דהא יש לה שם תרומה כבר בחיטה אחת, ולא מסתבר דלאיסורה בעי' צוית דוקא. וגם לריש לקיש שஸובר דחציו שיעור מותר מן התורה, hei נימה דעת צוית ליכא איסורה כלל, והרי כאמור גם ר' ל' סבר התם בע"ז בחיטה א' פוטרת את הכרי. ואיך יתכן דמחד גיסא סבר בחיטה א' פוטרת כו' ויש לה שם תרומה, ומайдך סבר דליך איסור אכילה לזר וטמא כלל מן התורה עד צוית.

אבל בפסחים ל"א ע"ב: "ת"ר האוכל צוית תרומה משלם קרן וחומש דבר קרא ואיש כי יוכל קדש בשגגה ואכילה בכזית" כו'. וכ"פ הרמב"ם בהלכות תרומות פ"ז ה"ב: "אחד האוכל תרומה טהורה או טמאה בשגגה משלם קרן וחומש, ואני חייב בחומש עד שיוכל צוית שנאמר כי יוכל קדש בשגגה ואין אכילה פחותה מכזית, וכשם שאכילת תרומה בכזית כך שתיה בכזית". משמע לכל שלא יוכל ליכא חיובא, כיון שאין אכילה פחותה מכזית. אבל יש לדחות,دليلין חיוב תשולםין הוא דבאי' צוית או פרטוה כדי' התם בסוגיא. ע"ש. ולעולם אימתא דאייסורה דתרומה הוי בכל שהוא.

אמנם לעין איסור אכילת טבל מפורש במכות י"ג ע"א כמה יאלל מן הטבל והוא חייב, ר"ש אומר בכל שהוא וחכמים אומרים כזית. ופסק הרמב"ם כחרמים. הרי דעת פ"ש שלענין ביטול תערובתו אמר ר' דבש שתוקנו בכל שהוא כך אינו בטל בכל שהוא, מ"מ לעין איסור אכילתו בפ"ץ אין לו שם אכילה עד שהיה בכזית. והרי יש מהראשונים שסוברים כלל איסור טבל הוא משות תערובת תרומה שבו. [עי' אתון דאורוי].

גם ראייתי במנחת חינוך מצוה רע"ז [מובא בדרך אמונה רפ"ז דתרומות] שכותב בפשטות שטמא שאכל תרומה אינו חייב מיתה א"כ אכל כזית, כאשר איסוריין. וצ"ע.

וז"ל בשם תרומה חייל גם על פחות מכזית, אף"י שאין לו שם אוכל. ועדין צ"ב בדעת ריש לקיש, דסובר שחטה א' פוטרת וסובר שחצוי שיעור מותר מן התורה, א"כ לכאו' ליכא שם תרומה כלל על פחות מכזית ואיך חטה א' פוטרת. וצ"ע.

זהנה צל"ע בכחן שאוכל תרומה דمبرך על אכילת תרומה, אם הוא דוקא בכזית או אף' בכל שהוא. [دلיכא למיר דחטה אחת דוקא, משום בריה, דבמכות יז, ב מבואר דרבנן סברי דחטה אחת לא חשיב בריה גם לעין טבל משום שברית נשמה בעי'. ע"ש].

וז"ע מה דנהלקו גdots עולם אי שם אכילה הוי בכזית או בכל שהוא, דבHAL' חמץ ומצה פ"א ה"ז כ' הרמב"ם: "האוכל מן החמצ עצמו כל שהוא כו' שנאמר לא יאכל חמץ". והקשה הכס"מ למה לי קרא בפסח, הא קימ"ל חמץ שיעור אסור מן התורה בכל איסוריין. ועוד אי מקרא אדרבא הרי אין אכילה בפחות מכזית. והרא"ס בתוס' לסמ"ג, מובא במל"מ שם, כתב בשם אכילה הוי בכל שהוא, ורק לעונשין בעי' כזית. וזה לדעת ר' יוחנן שסובר שחצוי שיעור אסור מן התורה, ולריש לקיש גם איסורה ליכא בפחות מכזית. והמל"מ האריך להסביר על דבריו. ע"ש.

ולפי ד' הרא"ס לכאו' שפיר מציא לברכyi על אכילת תרומה גם בפחות מכזית, דיש לו שם אכילה, ורק לעניין עונשין הוא דבעי' כזית. אבל לדעת הכס"מ דין לו שם אכילה כלל לא מציא לברכyi "על אכילת". דמה"ט דمبرכין 'על אכילת מרור', כ' הרא"ש דבעי' כזית מרור, דין אכילה בפחות מכזית. [וד' הרא"ש הם שלא כהרא"ס. ודוק. ועי' היטב בשאגת אריה סי' ק'. ואcum"ל].

ע"י בתרוי' ביוםא ל"ט ע"א במ"ש גבי לחם הפנים דהצנוועין מושכין את ידיהם, דזוקא מכפול אבל מכיון לא היו מושכין ידין דסוברים לקיים מצות אכילה. ושוב כתבו דלא בעי' כזית למגורי אלא כזית עדיף וחסיבת אכילה. ע"ש. משמעו לכאר' דפחות כזית לא הוא אכילה. וע"ש בפתח עינים. [VIDOUHE SHITTOU BECHZI SHIURU BEMCOTTE Usha, DEL SHEN HUA MACHZI SHIURU DAISORIN, DEMDAH TOVVA MEROVBA CO'.]

ואפשר לדחות, דמ"ש דסוברים לקיים מצוה, היינו משום דס"ל כמ"ש בכס"מ בתח'י הספר במנין המצוות הקוצר מצוה כ"ז, דעת הרמב"ם דיליכא מצוה באכילת לחם הפנים. ע"ש. [והפת"ע שבנה כל בניינו על זה דאייכא מצוה באכילת לה"פ כשאר קדשים, כד' הריטב"א שם בנסחת העין יעקב. לא זכר ד' הכס"מ. אבל ד' הריטב"א הוא הערכה גדולה על הכס"מ והראב"ד. דשפיר לא מנאו הרמב"ם. וצ"ע]. ולכן כתבו דלא בעי' כזית, אלא כזית עדיף דחשיב אכילה. כלומר דהוא סרך מצוה ואינו מצוה גמורה. באופן שאין ראה בדבריהם.

גם אפשר דהנה מהא דמדין תורה אחת פוטרת את הכרוי ומקיים בה גם מצות נתינה, מוכח לכאר' דשיעורא דאכילת תרומה וקדשים לא בעי' כזית כלל למצות אכילה. וזה כוונת התור'י, דהם סברין דבכזית דזוקא בעי', וליתא. אלא עדיף כזית דיל' שם אכילה, יכול לבך, דלקושטא גם בפחות מצית אייכא מצוה, אלא דין לו שם אכילה וא"א לבך. ודוק. ועי' היטב בחותם סופר אורח סי' מ"ט. ודוק במה שכתבתי.

ובזה מיושב מה שמקשה הרובفتح עינים שם מעיקרא איך חלקו לחם הפנים פחות מצית, הרי מפקעו למצות אכילה דהיא בכזית. ולהאמור לך"מ, דמתרומה מוכח דלא בעי' כזית.

ולפי"ז מיושב נמי הא דסביר ר"ל דחתה א' פוטרת וחצי שיעור מותר מן התורה גם בתרומה, דלגי' אישור אכילה בזר ובטמא, בעי' שיעור אכילה, אבל חלות שם תרומה חל שיפר גם על חיטה אחת, ומקיים בה מצות נתינה להכהן וגם באכילת פחות מצית אייכא מצות אכילת תרומה. ודוק.

וגם לדעת הריטב"א שם ביוםא שסובר שליכא מצוה באכילת קדשים פחות מצית. ע"ש. נלען"ד דבתרומה מודה, ככל האמור, דלא מסתבר כלל שנפטר בחתה אחת ומקיים מצות נתינה, והכהן אין מקיים מצוה באכילתו.

ועיקר מה שתקנו ברכת האכילה על אכילת תרומה' י"ל דמטבע ברכות חכמים תקנו, והם תקנו שייתן עין יפה א' מארבעים כו', ולא רצוי לתקן ברכה על פחות מצית, כדי לעשות חיזוק לתקנותם. ודוק

ספרים חדשים במכון

זכינו ובחסדי שמיים מרובים למרות המצב וכי יצא לאור שני ספרי חדשים בהוצאת המכון

❖ שריית כרם שלמה חלק שני – מאה מורה דרכו של המכון הגאון רב שlama משה עמאר שליט"א

ספר שאלות ותשובות שסובב והולך על דיני "זרעים" וכ מענהו בחלק הראשון כן הוא בחלק הנוכחי. הספר עוסק בהלכות כללים [ביסודן א הובאה תשובה המפורסת של מורי שליט"א בהירת ההנדסה הגנטית בצמחים]. תרומות ומעשרות. ועיקר הספר הוא על דיני שביעית, כשהחלה הראשון, הוא על הרמב"ם בהלי שמיטה ויובל פ"א הלכה א – ה. והחלה الآخر הוא שריית בדיני שביעית, ובעיקר הלכות מעשיות הנוגעות לחקלאים כגון גידולי חממות, מלאכות המותרות וה אסורות בשדה ובכרם בשנת השמיטה.

❖ ספר "אוצר התשובות" – ספר שלישי בסדרה מאה חבר המכון הרב דוד אביגדור שליט"א

הספר עוסק בענייני ערלה, מסודר על שלחן ערוך י"ד סי' רצ"ד, האוצר כמשמעותו מקיף את כל העניינים שנדרשו בענייני ערלה מורה אשונים ועד לפוסקי דורינו. כי"כ הקדשו בתחילת הספר קונטראס נרחב לגדרי אילן ופירות המוסףקים, כגון ערלה בפאיה ובחיצילים, וכו' [מעל עשרים סוגים]. וכן קונטראס בענייני עציצים במשתלות והעברת עציצים ממוקם למקום וכו'. וכן קונטראס בגדרי קbowע בערלה וספק ערלה בשוק, שהם עניינים מצויים ונדרכים לכל ת"ח ומורה הוראה.

ניתן להציג את הספרים וכן את יתר ספרי המכון בחניות הספרים ובמשרדי המכון.